

Behandeld door
E. Overeem
Doorkiesnummer
(030) 880 14 02
e.overeem@pkn.nl

Datum
16 februari 2007

Auteur
E. Overeem

SECRET

**Generale Synode
April 2007**

MDO 07.01

Inhoud

1	Woord vooraf	3
2	De opdracht van het moderamen	5
3	'Het veranderde veld van oecumene': Oecumeneland, een terreinverkenning	6
4	'Motieven voor de oecumenische betrokkenheid van de Protestantse Kerk'	9
5	'Oecumene als zaak van de gehele kerk'	12
6	'Vernieuwing en het betrekken van leden van de kerk bij de oecumene'	15
7	Oecumene vanuit een verenigde kerk	20
8	'Een kritische evaluatie van de relaties'	23
	Bijlage 1: Keuzes zichtbaar maken (2003)	32
	Bijlage 2: Oecumene in het beleidsplan 2005 – 2008	34
	Bijlage 3: Overzicht bilaterale relaties	35

1 Woord vooraf

Het moderamen vroeg de dienstenorganisatie om een notitie voor de synode over oecumene. De notitie dient vernieuwend te zijn en de klemtoon te leggen op het betrekken van de leden van de kerk bij de oecumene. Het bestaande oecumenische netwerk én het veranderende veld van de oecumene dienen beide aan de orde te komen¹.

Deze uitdaging hebben wij als schrijvers graag opgepakt. Vernieuwend denken over oecumene en wervend schrijven voor de leden van de kerk. Vertellen over verre reizen en verhalen dichtbij. Hier en daar met elkaar in verband brengen. Inderdaad: van A – Z, met alle plaatsnamen ver weg en dichtbij. Een goed gesprek in de synode.

Een deel van het noodzakelijke materiaal is gelukkig beschikbaar in het boekje van dr. Leo J. Koffeman: 'De oecumenische beweging'. De synodeleden krijgen het bij deze notitie. Het boekje bevat algemene oecumenische informatie. In de notitie kunnen wij ons dus concentreren op het bestaande en toekomstige beleid van de Protestantse kerk in Nederland. Waar staat onze kerk oecumenisch voor en waar zet zij op in?

In de opdracht van het moderamen is sprake van een 'crisis' in de institutionele oecumene. Het woord staat niet voor niets tussen aanhalingstekens: het duidt op een vaak gebruikte term, die naar ons inzicht aangeeft dat er vooral ten aanzien van de 'infrastructuur' van de oecumene problemen liggen. We willen in deze nota de problemen van de institutionele oecumene niet verdoezelen. Het gaat erom de problemen te benoemen, te analyseren en naar oplossingen te zoeken.

Het komt er óók op aan de oecumenische zegeningen te tellen. In de laatste vijftig jaar is ongelooflijk veel bereikt. Vijftig jaar geleden was er nog geen sprake van een Samen op Weg-proces. De Reformed Ecumenical Council kende toen geen andere oecumene dan ontmoeting met volstrekt gelijkgezinden. Nu vormt de Protestantse Kerk in Nederland zélf een oecumenisch signaal. Zij maakt van veel netwerken van harte deel uit. We willen daarom de positieve grondtoon van 'Leren leven van de verwondering' volgen.

De opdracht voor de notitie is gegeven aan de directie van de Dienstenorganisatie. De directie heeft advies gevraagd aan de Programma Overleg Vergadering voor oecumene. Deze stelde een redactie in van vier personen². De POV heeft een aantal keren over de notitie gesproken. Voordat de POV het stuk vaststelde is er afstemming met de scriba geweest. De directie heeft de notitie aan het moderamen aangeboden. Het moderamen besloot om in twee etappes over de oecumene te spreken: in april komt deze gespreksnotitie in de generale synode aan de orde en wordt het debat gevoerd en de meningen gepeild. Vervolgens zal in de novembervergadering van dit jaar het nieuwe oecumenisch beleid worden vastgesteld.

¹ Zie voor de tekst van de opdracht Hoofdstuk 2.

² Mevr. drs. J. Heuvelink (afgevaardigde naar de Wereldraad-assemblee in Porto Alegre 2006), mevr. drs. M. Keller (afgevaardigde naar de REC-assemblee in 2005), prof. dr. L.J. Koffeman, ds. E. Overeem.

Leeswijzer

Deze notitie is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 bevat de opdracht van het moderamen, die aanleiding was voor het opstellen van de nota³.
- Hoofdstuk 3 geeft een situatieschets van Oecumene anno 2007. Wat verstaan we onder oecumene, wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van de huidige oecumenische organisaties en verbanden. En daarop aansluitend: Hoe verhoudt de internationale oecumene zich tot oecumene op plaatselijk niveau.
- Hoofdstuk 4 gaat in op de motieven van de Protestantse Kerk in Nederland om zich in te zetten voor de oecumene.
- Hoofdstuk 5 geeft een uitwerking van deze motieven op twee niveaus, die van de bovenplaatselijke, landelijke kerk, en die van de plaatselijke gemeenten.
- In hoofdstuk 6 worden mogelijkheden van vernieuwing besproken: nadruk daarbij ligt op de vraag hoe gemeenteleden meer betrokken kunnen worden..
- In hoofdstuk 7 gaat in op de vraag hoe de Protestantse Kerk als verenigde kerk kan bijdragen aan eenheid van kerken. Daarbij gaat het onder meer om mogelijkheden van de landelijke kerk én gemeenten om associatieovereenkomsten aan te gaan.
- Hoofdstuk 8 tenslotte geeft een evaluatie van de huidige oecumenische relaties van de Protestantse Kerk in Nederland.

³ De tussen aanhalingstekens geplaatste opschriften verwijzen terug naar elementen uit de opdracht van het moderamen.

2 De opdracht van het moderamen

Op 7 februari 2006 besloot het moderamen tot de opdracht voor de notitie over de oecumene. De volgende elementen dienden aan de orde te komen:

1. Theologische motieven voor de oecumenische betrokkenheid van de Protestantse Kerk in Nederland.
2. Het uitgangspunt moet zijn dat oecumene een zaak van de gehele kerk (plaatselijk en bovenplaatselijk) is. Voorkomen dient te worden dat er vooral gefocust wordt op de institutionele oecumene. Gezocht moet worden naar een nieuwe visie op oecumene waarbij nadruk valt op de oecumenische relaties van de kerkleden, kerkenraden en plaatselijke gemeenten.
3. De beschrijving van het veranderde veld van de oecumene, waarbij sprake is van een 'crisis' in de institutionele oecumene enerzijds, maar anderzijds ook nieuwe vormen van oecumene (met aandacht voor evangelicalen, pinksterkerken, migrantenkerken), en openingen naar andere kerken van de Raad van Kerken en reformatorische kerken. Hierbij dient de missionaire relevantie van de oecumene duidelijk aan de orde te komen (zie de visienota⁴).
4. Een korte en inzichtelijke inventarisatie van alle bestaande relaties van de Protestantse Kerk (zowel met kerken, als met oecumenische organisaties) waarbij geëvalueerd wordt en aangegeven wordt wat mogelijk en wenselijk is.
5. Een kritische evaluatie van de wijze waarop op dit moment de bestaande oecumenische relaties van kerk tot kerk worden onderhouden, waarbij het in de kerkordelijke bepalingen gestelde over (het onderhouden van) kerkelijke partnerschappen, als ook de participatie in de oecumenische organisaties wordt betrokken.
6. Voorstellen voor nadere invulling van het oecumenisch beleid van de Protestantse kerk in Nederland, waarbij de nadruk dient te liggen op vernieuwing en het betrekken van de leden van de kerk bij de oecumene.

⁴ Bedoeld is: 'Leren leven van de verwondering'.

3 'Het veranderde veld van oecumene': Oecumeneland, een terreinverkenning

'In die tijd kondigde keizer Augustus een decreet af dat alle inwoners van het *rijk* zich moesten laten inschrijven'. Een bekende zin uit het Lucasevangelie. In het Grieks staat hier het woord: *oikoumene*. Dat betekent: de bewoonde, beschaafde wereld. Die viel in die dagen samen met het Romeinse Rijk.

Wij gebruiken het woord 'oecumene' voor het verkeer tussen kerken. Het woord heeft oorspronkelijk een veel bredere betekenis. Verkeer tussen kerken en vereniging van kerken zijn geen doel in zichzelf. Het gaat om een bewoonbare wereld, met vrede op aarde voor alle mensen die God liefheeft (Lucas 2: 14). Oecumeneland: zo duiden we hier 'het veranderde veld van oecumene' aan. Verkeer tussen en vereniging van kerken zijn er ook op gericht om het visioen en de belofte van de geheele wereld levend te houden.

De kerk is geroepen te leven in dienst van het evangelie en met het oog op de wereld. In artikel I van de kerkorde wordt dat besef onder woorden gebracht in formuleringen als 'de opdracht van haar Heer om het Woord te horen en te verkondigen' en 'betrokken in Gods toewending tot de wereld'.

Deze formuleringen zijn bewust tweezijdig. Voordat de kerk verkondigt dient zij eerst te horen, in wezenlijke verbondenheid met een wereld die op de Heer is aangewezen. De kerk wendt zich met God tot de wereld. Zij kan dit alleen doen omdat zij zelf van Gods toewending tot de wereld leeft. Pas daarna kan gesproken worden over missionair en diaconaal werk, over getuigenis en dienst.

Oecumene als streven naar gemeenschap en eenheid heeft altijd met die tweezijdige verhouding tussen evangelie en wereld te maken. Juist als de kerk zich inzet voor oecumene moet zij bedacht zijn op haar roeping en zending in de cultuur. Nadenken over doel en strategie van de oecumene dient gemeten te worden aan de vraag of het gesprek tussen evangelie en wereld ermee gediend wordt.

Is dat gesprek niet in beeld dan wordt oecumene een doel in zichzelf en daarmee doelloos. Met de term Oecumeneland proberen we dat besef levend te houden.

Sommigen weten Oecumeneland op de kaart aan te wijzen. Het moet liggen rond de plaatsnamen waar grote oecumenische bijeenkomsten (assemblees) zijn gehouden. Amsterdam, Uppsala, Vancouver, New Delhi, Harare, Toronto, Nairobi, Seoul, Debrecen, Utrecht, Porto Alegre. Er komen steeds nieuwe plaatsnamen bij: Budapest, Sibiu, Stuttgart⁵.

Natuurlijk gaat het in Oecumeneland ook om plaatsnamen als Aduard, Baambrugge en Culemborg. De grote woorden en idealen moeten plaatselijk gestalte (kunnen) krijgen. Maar de verre plaatsnamen blijven belangrijk. Ze houden het besef levend dat de (kerkelijke) wereld groter is dan de eigen gemeente en de plaatselijke Raad van Kerken. God wordt in meer talen geprezen dan alleen in de onze. Behalve Fries spreekt God ook Koreaans.

Oecumeneland is groter dan je op het eerste gezicht denkt. Op dit moment zijn er naar schatting 33.500 kerkgenootschappen in de wereld. 347 van hen zijn lid van de Wereldraad van Kerken, en een paar honderd kerken zijn lid van andere oecumenische organisaties. In Oecumeneland is nog een (kerkelijke) wereld te winnen. De huidige oecumenische beweging omvat slechts een kwart van de christenheid: een minderheid. Verder behoort een kwart van de christenen tot de Pinksterkerken (pentecostals): ongeveer 542 miljoen. Het zijn juist deze kerken die sterk groeien.

Vanuit de huidige oecumenische beweging is vaak met wantrouwen naar deze kerken gekeken: politiek rechts, maatschappelijk voor de status quo, theologisch geen waardevolle inbreng. Deze beeldvorming is een negatieve vertekening van de werkelijkheid. Het gaat tegen de aard van Oecumeneland zelf in om andere christenen onder te brengen in een afzonderlijke provincie Pentecostalië, compleet met status aparte.

Binnen en buiten de gevestigde kerken is een groeiende evangelische beweging. Ook hier was er negatieve beeldvorming. De evangelische (evangelical) beweging is echter heel divers. Evangelische groepen zetten zich meer en meer in voor ontwikkelingsvragen en het bestrijden van ziekten zoals AIDS en voor het behoud van de schepping. Men neemt de verantwoordelijkheid voor stadsjeugd en mensen aan wie geen recht wordt gedaan. Een aparte provincie Evangelicalië met een van weerskanten bewaakte grens doet geen recht aan de bedoeling van Oecumeneland.

⁵ In Budapest is in september 2006 de assemblee van de Leuenerkerkengemeenschap gehouden (Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa). In september 2007 vindt in Sibiu, Roemenië, de derde Europese Oecumenische Assemblee plaats. Deze wordt georganiseerd door de Europese Bisschoppenconferentie (RK) en de Conference of European Churches (Orthodox en Protestants). In Stuttgart wordt de eerstvolgende assemblee van de Lutheran World Federation gehouden.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

De traditionele oecumenische beweging krimpt. De kerken die de huidige oecumenische beweging vorm gaven hebben bijna allemaal last van achteruitgang en krimpende financiële middelen. Het wordt steeds moeilijker om de (vele) oecumenische organisaties op niveau te blijven steunen.

Deze organisaties groeien nog steeds qua ledental. Veel kerken uit het zuiden worden juist nu lid maar zien geen mogelijkheid om financieel naar behoren bij te dragen. Zij hebben behoefte aan de ontmoeting met broeders en zusters vanuit de gehele wereld. Het gevolg is dat een kleiner wordende staf van de organisaties hetzelfde werk wil blijven uitvoeren, maar het niet meer aan kan. De kaasschaafmethode loopt tegen haar grenzen aan en de kwaliteit van het werk komt in het gedrang.

De traditionele oecumenische beweging bestrijkt maar een beperkt terrein. Oosters orthodoxen en protestanten zijn lid van de Wereldraad. De Rooms Katholieke Kerk is dat echter niet. Haar eventuele lidmaatschap zou de Wereldraad getalsmatig en inhoudelijk uit zijn voegen trekken. De Rooms Katholieke Kerk weet zich inhoudelijk wél betrokken bij veel thema's van de Wereldraad. Zij heeft ingestemd met de 'Charta Oecumenica' en is met de Conference of European Churches draagster van de aanstaande derde Europese Oecumenische Assemblee in Sibiu⁶. Vanuit verschillende oecumenische organisaties worden dialogen met de Rooms Katholieke Kerk gevoerd⁷. Er wordt wel vooruitgang geboekt maar de Rooms Katholieke Kerk lijkt meer in decennia of eeuwen dan in jaren te denken.

Gelukkig zijn er nieuwe initiatieven. Een voorbeeld is de in 2005 in Athene gehouden grote Wereldzendingconferentie. 'Gewone' protestanten, Rooms-katholieken, evangelicalen, vertegenwoordigers van pinksterkerken: ze waren allemaal te gast bij de Grieks-Orthodoxe Kerk. De conferentie had als thema het helende (genezende) en verzoenende werk van de Heilige Geest: 'Come, Holy Spirit, heal and reconcile'. Het lied van de conferentie wordt in vele toonaarden en contexten gezongen. Overal klinkt een nieuwe roep om geestelijke opleving en groeit het besef dat een bewoonbare wereld zonder levende bronnen onherbergzaam is.

Veel 'traditionele' kerken beseffen dat een nieuwe openheid naar pinksterkerken, evangelicalen en migrantenkerken nodig is⁸. De Protestantse Kerk faciliteert waar mogelijk de deelname vanuit migrantenkerken aan oecumenische conferenties om de kwaliteit van de oecumene te dienen. Onze kerk ondersteunt het Global Christian Forum, waarin vertegenwoordigers van de christelijke families bijeenkomen (protestant, orthodox, rooms-katholiek, pentecostal en evangelical). Ook de Raad van Kerken in Nederland heeft al twee keer een breder 'beraad van kerken' belegd met kerken die geen lid van de Raad zijn. Er ontstaan openingen.

Terug naar Aduard, Baambrugge, Culemborg, Dronten, Ede en Franeker. In oecumeneland gaat het ook om de plaatselijke gemeente. Zij ademt oecumenisch erfgoed in en uit met het Dienstboek of het (evangelische) Liedboek. Jongeren uit allerlei kerken bezoeken samen de jeugdkerk, de EO-jongerendag of het Flevofestival. Gemeenteleden doen volop mee aan de actie Kerkbalans of aan het programma Kerkinactie. Dit zijn allemaal volop oecumenische activiteiten. Het oecumenische ervan is zo vanzelfsprekend geworden dat het niet meer opvalt. De gemeenten zijn oecumenisch bezig door de gezamenlijke inzet van vrijwilligers in het asielzoekerscentrum of bij de voedselbank, door de adoptie van een project in het buitenland, door het organiseren van een kerkenpad of oud-papieractie, of door het houden van een avondgebed voor gerechtigheid en vrede. Toch noemt bijna niemand dit oecumene...

Dit geeft een grote vertekening op de kaart van Oecumeneland. We tellen plaatselijk de oecumenische zegeningen niet meer. Alle aandacht wordt opgeëist door slecht nieuws: stokkende samenwerking tussen kerken, financiële moeilijkheden bij oecumenische organisaties, niet goed verlopende assemblees. Een organisatorisch en institutioneel (en dus problematisch!) beeld van oecumene wordt overheersend.

De grote plaatsnamen dan maar vergeten en de nadruk leggen op de klein(schalig)e kaart? Alleen maar consumeren wat wij van dichtbij kennen? Dat past inderdaad goed in de cultuur van individualisering waarin alleen de onmiddellijke omgeving als belangrijk wordt gezien. Dat wordt ook zichtbaar in het kerkelijk leven: mensen hebben voor hun religieuze ervaringen de gemeente niet meer nodig. Echte oecumene kijkt verder dan de individualisering en zoekt de weg naar buiten. Het gaat om de bewoonbare wereld. Deze is groter

⁶ Zie voor de 'Charta Oecumenica' het boek van Koffeman, p. 94.

⁷ Bijvoorbeeld de Lutherse Wereldfederatie met een dialoog over de rechtvaardiging, uitlopend in een gemeenschappelijke verklaring.

⁸ Zie ook 'Geboren in Sion', nota over de verhouding met de migrantenkerken, die door de Triosynode van de Samen op Weg-kerken in 2001 werd aanvaard.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

dan de kerkenraadskamer of de binnenkamer thuis. Wat God te bieden heeft is hoger, breder, langer en dieper dan wij plaatselijk of zelfs landelijk kunnen ervaren: we hebben er echt alle heiligen bij nodig⁹.

Oecumeneland. Als het goed is zitten we er nu midden in. Maar waarom heeft onze Protestantse Kerk hierin een belangrijke plaats? Is dat een kwestie van hobby of toeval? Had het voor hetzelfde geld ook heel anders gekund? Met andere woorden: wat zijn de motieven voor de oecumenische betrokkenheid van de Protestantse Kerk in Nederland?

⁹ Naar Efeziërs 3 : 18

4 'Motieven voor de oecumenische betrokkenheid van de Protestantse Kerk'

Beweging van de Geest

'Tegenwoordig worden onder de ingeving van de Heilige Geest in meerdere delen van de wereld met gebed, woord en daad pogingen ondernomen om tot die volledige eenheid te komen, die Jezus Christus wil'. Zo sprak het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) ooit uit.

Protestanten kunnen deze uitspraak beamen. Oecumene is een beweging van de Heilige Geest. Oecumene gaat boven onze macht, onmacht en relaties uit. Het gaat altijd om oneindig veel méér dan wij bidden of beseffen, vragen of denken¹⁰. De Geest laat Zich niet vastleggen of bewegingloos maken. Wij kunnen de beweging van de Heilige Geest alleen maar proberen te dienen en open staan voor nieuwe verrassingen of wendingen. De Geest is achter ons en voor ons uit, als gave en opgave. De oecumenische beweging is om ons heen en voor ons uit, in de ontwikkeling van een heel veld aan contacten en relaties, waarin wij zelf met onze kerk slechts een onderdeel zijn.

Binnen die beweging is de Protestantse Kerk met haar wordingsgeschiedenis een feit. Achter haar ontstaan ligt de herkenning tussen twee tradities en drie kerken in de gesecculariseerde Nederlandse context. De beweging van Samen op Weg vroeg om een doelstelling en een kerkelijke vormgeving. Het was een beweging die alle kerkleden aanging: er werd dan ook in de volle breedte en lengte van de kerken geconsidereerd over de kerkorde. In het spoor van twee protestantse tradities wil de Protestantse Kerk een belijdende kerk met een missionaire opdracht zijn. Er werd een visiedocument vastgesteld en breed besproken. Met deze identiteit is de Protestantse Kerk lid van een aantal oecumenische organisaties. Vanuit deze identiteit heeft en ontwikkelt zij een aantal relaties van kerk tot kerk. In die beweging is de Protestantse Kerk niet af en is zij open naar voren. Een verenigde kerk kan niet gesloten of voltooid zijn; dan zou zij tegen haar aard in gaan. Zij heeft de oecumene nodig, evenals de oecumene haar nodig heeft.

De Protestantse Kerk is ontstaan uit de indringende vraag: is Christus verdeeld, is het mogelijk dat zijn lichaam gescheurd is? Wij belijden dezelfde Christus, zij het dan ook niet allemaal op dezelfde manier. Daarom zal de kerk leven en handelen vanuit de dringende apostolische opwekking om het gescheurde lichaam van Christus te helen. Daarop zal zij ook haar beleid afstemmen.

De Geest vraagt om een bepaalde kerkelijke en oecumenische vormgeving. Toch kan de vormgeving de Geest niet gevangen houden. Wij zullen altijd met twee woorden moeten spreken. Wil een beweging niet verdampen, dan heeft zij een kanalisering nodig. Als de kanalisering de beweging niet meer dient, ontaardt zij tot instituut en tot doel in zichzelf. Van tijd tot tijd barst de beweging dan weer uit haar voegen en waait de wind weer waarheen hij wil¹¹.

Niet de organisaties zijn het onderwerp (subject) van de oecumene, maar de kerken zelf. Niet de kerken zijn het subject van de oecumene, want zij is een beweging van de Geest. De Geest beweegt Zich in ons, om ons heen, voor ons uit en tegen ons in. Het doel van de oecumene is open. Steeds weer moeten wij leren te horen wat de Geest tot de gemeenten zegt¹².

De Geest gaat voor ons uit en leert ons de Schrift opnieuw te lezen. Met Israël zien wij hoe de profeet Elia het altaar van de Here God op de berg Karmel herstelt. Elia werkt in het tienstammenrijk maar zoekt twáálf stenen¹³. De Geest leert ons niet te gauw te stoppen met tellen. Met Paulus leren wij dat het beeld van het lichaam van Christus niet alleen tot de eigen plaatselijke gemeente beperkt blijft. Het Rooms-katholieke oog kan niet tot de protestantse hand zeggen: ik heb je niet nodig; het anglicaanse hoofd kan dat evenmin zeggen tot de evangelische voeten¹⁴.

Enheid in verzoende verscheidenheid

Het Tweede Vaticaans Concilie sprak een heel andere taal dan wat in de eerste helft van de vorige eeuw gebruikelijk was. De Rooms-katholieke houding tegenover de opkomende oecumenische beweging was

¹⁰ Efeziërs 3 : 20

¹¹ Johannes 3 : 8

¹² Openbaring 2 en 3.

¹³ Koningen 18 : 31; tekst, gebruikt bij de dagopening van de vergadering van synoden van 14 november 1986, toen de Verklaring van Overeenstemming werd aanvaard.

¹⁴ Naar I Korintiërs 12.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

eerst gereserveerd. Het ging om 'terugkeer in de schoot van de moederkerk'. Andere kerken heetten 'sekten' of 'ketterse groepen'.

Nu wordt binnen de Rooms-katholieke kerk gesproken van kerken en kerkelijke gemeenschappen, waarin belangrijke elementen van het kerk-zijn aanwezig zijn. Binnen nauwelijks één generatie een enorme verandering! In plaats van de terugkeer naar de moederkerk kwam het model van de gemeenschap van kerken. Het christelijk geloof kent een veelheid van uitdrukkingsvormen, die elkaar onderling aanvullen. Het gaat in oecumene om de zoektocht naar de eenheid in die veelheid, eenheid in verzoende verscheidenheid¹⁵.

'Wellicht zijn we allen nog niet rijp voor de eenheid en hebben we een doorn in het vlees nodig, die de ander in zijn anders zijn voor ons is, om ons zo uit ons middelmatige en ingeperkte christendom te doen ontwaken. Mogelijk is het zelfs onze opgave om voor elkaar een doorn in het vlees te zijn en is het onze plicht ons door de ander te laten reinigen en verzorgen. Wellicht meer dan een oppervlakkige eenheid, helpt het ons om in onze verscheidenheid deemoedig naar elkaar te luisteren. Deze houding moet steeds samengaan met de vaste wil om voor het heden de eenheid te laten rijpen.

Het model van de verzoende verscheidenheid moet daarom in deze dynamische en procesmatige zin worden verstaan. Dat is ook voor mij uitermate belangrijk, want verzoende verscheidenheid kan niet betekenen dat men zich eenvoudig tevreden stelt met de situatie zoals die nu is, omdat het gaat om een proces met een dynamisch karakter. Zo opgevat, gaat het om een positieve oecumene. We erkennen de anderen ook dan, als God ons nog niet de volledige eenheid gegeven heeft. In dit proces erkennen we de christelijke broeder- en zusterkerken, we hebben de gemeenschap van de ander lief, en we begeven ons gezamenlijk in een proces van goddelijke opvoeding, waarin de Heer verschillende gemeenschappen voor elkaar gebruikt om ons zo voor de uiteindelijke waarheid waardig en geschikt te maken¹⁶.

Dit concept van eenheid in verzoende verscheidenheid is ook in onze kerk toegepast en in de kerkorde vastgelegd. Er zijn gemeenten die de verschillen tussen de calvinistische en de lutherse tradities groot of onoverbrugbaar vinden. Toch leven de gemeenten samen binnen één kerk. Alle gemeenten van de kerk zijn verbonden met het belijden van het voorgelicht. Hervormde gemeenten en plaatselijke gereformeerde kerken weten zich in het bijzonder verbonden met de belijdenisgeschriften van de gereformeerde traditie; evangelisch-lutherse gemeenten in het bijzonder met de belijdenisgeschriften van de lutherse traditie. De kerk erkent en respecteert deze bijzondere verbondenheid. Geen gemeente behoeft zich voor deze verbondenheid te schamen. Zij mag echter niet exclusief worden opgevat. De gemeenten dienen ook de bijzondere verbondenheid van andere gemeenten te erkennen en te respecteren. Gemeenten zijn geroepen om in gehoorzaamheid aan het Woord van God te volharden en te groeien in het gemeenschappelijk belijden van de kerk¹⁷. Gemeenten ontmoeten elkaar in de classicale vergaderingen. Daar wordt het gesprek gevoerd en kan men van elkaar leren en – hopelijk – naar elkaar groeien.

Vanuit de Protestantse Kerk kan dit concept van eenheid in verzoende verscheidenheid verrijkt terugkeren in Oecumeneland. Kerken kunnen zich in het bijzonder verbonden blijven weten met het eigene van hun traditie, maar verwerpen het eigene van andere tradities niet. Men is niet verplicht het eigene van andere kerkgemeenschappen te onderschrijven maar aanvaardt de waarde daarvan voor de anderen. De verschillende confessionele tradities kunnen voor elkaar een verrijking betekenen in plaats van een bedreiging. Omdat de Geest werkt tot het uiterste van de aarde zal elke kerk leerling zijn van kerken elders in de wereld.

De Protestantse Kerk kan de ervaring inbrengen dat hiervoor veel geduld en volharding nodig is. Zij heeft niet gekozen voor een federatiemodel waarin men in vrijblijvendheid naast elkaar kan blijven bestaan. In de kerkorde van de Protestantse Kerk worden uitdrukkelijk ook de eenheid en de vereniging met andere kerken genoemd. Zij zal proberen te voorkomen dat het concept van eenheid in verzoende verscheidenheid als oecumenische slaappil wordt misbruikt.

Het concept van eenheid in verzoende verscheidenheid zoekt een weg tussen de uitersten van isolement in de eigen traditie en relativering van alle tradities. De scheiding tussen kerken is ooit ontstaan uit legitieme zorg voor de zuiverheid van het evangelie en de echtheid van de kerk. De kerkscheuringen die optraden waren geen doel van de gewenste hervorming, maar ongewenst bijverschijnsel. Daarom zullen wij uit de bestaande gescheidenheid de angel van de verdeeldheid moeten trekken.

¹⁵ Dit model is in de Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa (Leuenberg) ontwikkeld.

¹⁶ Aldus de toenmalige kardinaal Joseph Ratzinger (nu paus Benedictus XVI) tijdens een ontmoeting met Waldenzen in 1993.

¹⁷ Zie ordinantie 1 van de kerkorde.

Daartoe is verzoening nodig. Relativisme en verdraagzame onverschilligheid zijn onbegaanbare wegen naar daadwerkelijke verzoening. Ook hier horen (oecumenische) Geest en (confessionele) vormgeving bij elkaar. Wie oecumenisch bezig wil zijn moet weten waar het over gaat. In het echte oecumenische gesprek vervaagt identiteit niet, maar keert zij op een nieuwe manier terug.

Verzoening kan beginnen met 'verzoening van de herinneringen'. De dialoogpartners stellen bij de geschiedenis van de scheuring de vraag of men elkaar toen in alle opzichten wel goed begrepen heeft. Heeft men indertijd terecht de banvloek uitgeroepen? Zo ja, blijven de veroordelingen van toen nu ongewijzigd van kracht? Deze weg van verzoening is moeizaam, omdat het blijft gaan om de zuiverheid van het evangelie en de echtheid van de kerk. Klachten over stagnatie in de oecumene kunnen samenhangen met het feit dat de strijd om deze waarheid nog steeds de moeite waard is.

Terug naar onze verhouding met de Rooms-katholieke kerk. In de dagen vlak na het Tweede Vaticaans Concilie ging het erom de wederzijdse vooroordelen en karikaturen af te breken. Nu gaat het om ingrijpendere kwesties. Deze konden in de eerste fase niet aan de orde komen omdat de opnieuw ontdekte gemeenschappelijke band niet in gevaar mocht komen. Het gaat nu nog meer om centrale geloofsvragen, om de kerk, de sacramenten en de volmacht van het ambt ten dienste van het goddelijk heil. Dit zijn tegelijkertijd vragen die een afzonderlijke kerk niet meer op eigen gezag kan regelen.

5 'Oecumene als zaak van de gehele kerk'

Bovenplaatselijk

Het eerste en laatste inhoudelijke woord van de kerkorde gaan beide over oecumene. De kerk ziet zichzelf als 'gestalte van de ene heilige apostolische en katholieke of algemene christelijke kerk' (artikel I). Zij is daarom geroepen 'om de eenheid, de gemeenschap en de samenwerking met andere kerken van Jezus Christus te zoeken en te bevorderen' (artikel XVI).

De Protestantse Kerk kan en wil dus niet bestaan buiten het oecumenisch perspectief. Zij erkent daarmee haar eigen beperktheid en voorlopigheid. Zij kan niet kerk zijn zonder de andere kerken. Zij heeft andere kerken nodig om zelf meer kerk te zijn en om van de ander te leren. Zij heeft ook veel te bieden vanuit haar eigen perspectief als verenigde kerk.

Samen met andere kerken wereldwijd probeert de Protestantse Kerk dienstbaar te zijn aan de voortgang van het evangelie. Er is een veelheid aan situaties en contexten die cultureel, maatschappelijk en religieus bepaald zijn. Telkens opnieuw moet het Woord vlees en bloed worden. Protestantisme zal er in verschillende werelddelen anders uitzien. Een zekere gevoeligheid voor deze veelheid van contexten is in het oecumenisch verkeer onmisbaar. Het Schotse protestantisme ziet er misschien anders uit dan wij gewend zijn maar is daarmee nog niet scheef. De Franse beleving heeft niets te maken met de Franse slag. Nederlanders kenmerken zich door hun directheid.

De Nederlandse samenleving op zichzelf is ook pluraal geworden met een veelheid van culturen en religies. Vroeger richtte de zending zich op omgang met andere culturen en religies; evangelisatie was voor binnenlands gebruik binnen een door iedereen gedeelde context. Nu spreken we over zending in zes continenten. Om de Afrikaanse cultuur te ontmoeten kan men in Nederland blijven. De Afrikanen leven naast ons in de Bijlmer. Zij vormen samen met anderen een groot aantal migrantenkerken. Deze kerken doen aan zending in Nederland. Een verschuiving van panelen, die nog niet zo simpel is. Oecumenisch van elkaar leren doe je in een weerbarstige praktijk.

Vraagt een plurale samenleving ook om een plurale kerk? In het kerkelijk taalgebruik worden pluraliteit en pluriformiteit meestal van elkaar onderscheiden. Pluriformiteit heeft daarbij een positieve lading, pluraliteit wordt negatief beoordeeld. Een pluriforme kerk houdt terecht rekening met de noodzaak om in te spelen op legitieme cultuurverschillen, waarbij het uiteindelijk gaat om het éne Evangelie. Bij een plurale kerk is dat laatste niet meer aan de orde en wordt misschien zelfs die vraag niet meer gesteld.

De kerk staat hier voor een kritische opdracht: gestalte geven aan pluriformiteit ten dienste van de verstaanbaarheid van het Evangelie zonder zelf pluraal te worden. Wie feitelijke pluraliteit met een zacht potlood schetst als pluriformiteit verdoezelt het probleem. Wie pluriformiteit bij voorbaat afwijst als identiek met pluraliteit verhult het probleem ook. Wij zijn immers zélf ook contextueel bepaald. Waren bijvoorbeeld gereformeerden bepaalde mensen omdat ze gereformeerd waren? Of waren ze gereformeerd omdat ze bepaalde mensen waren?

De identiteit van de Protestantse Kerk is een gave en een opgave, een voorgegeven realiteit en een opdracht. Deze identiteit is principieel voorlopig. De kerk wil zichzelf laten aanspreken op wat zij van zichzelf zegt in haar belijdenis en kerkorde. Daarbij kan zij nooit uitsluiten dat zij haar identiteit opnieuw onder woorden moet brengen, inclusief de daarbij horende veranderingen in beleid en organisatie.

In de oecumene kunnen eenheid en pluriformiteit niet zonder meer tegen elkaar worden uitgespeeld. Kerkelijke eenheid wordt niet gezocht om daarmee de pluriformiteit de kop in te drukken. Pluriformiteit is noodzakelijk en kan de eenheid ook verrijken. De pluraliteit van de wereld waarin wij leven vraagt om een pluriforme kerk die in getuigenis en dienst geloofwaardig gestalte weet te geven aan een diepere eenheid. Het Evangelie is nog lang niet voldoende vertaald, en nog lang niet voldoende onder woorden en onder daden gebracht.

Bij dit alles moet de kerk keuzes maken en grenzen stellen. De Protestantse Kerk 'weert wat haar belijden weerspreekt'¹⁸. Iedere kerk kan zich geroepen weten om aan te geven dat bepaalde opvattingen in haar midden niet kunnen worden geduld¹⁹. Bepaalde uitspraken zijn evident. Andere uitspraken zijn voorlopig.

¹⁸ Artikel I-11 van de kerkorde

¹⁹ In november 2005 sprak de synode uit: 'Geweld tegen vrouwen is in strijd met de wil van God en daarmee zonde'.

Uitspraken moeten soms herroepen worden, omdat het oordeel uitging van te beperkte veronderstellingen²⁰. Ook in oecumenische relaties kunnen grenzen worden gesteld. Ambten van andere kerken worden bijvoorbeeld niet zonder meer erkend, of leden van bepaalde andere kerken krijgen niet zonder meer toegang krijgen tot het Avondmaal²¹. Een kerk kan dergelijke afgrenzende besluiten alleen maar nemen in het besef van de voorlopigheid van elk oordeel. Het laatste oordeel is immers niet aan de kerk en ziet er soms verrassend anders uit dan verwacht²².

Plaatselijk

De rol van de gemeente in de kerkorde

Een kerk als de Protestantse Kerk die zo oecumenisch wil zijn heeft in haar kerkorde uiteraard ook de gemeente oecumenisch volop de ruimte gegeven. Tot de taak van de kerkenraad behoort daarom het bevorderen van de gemeenschap van kerken.

Gemeenten kunnen met alle kerkelijke gemeenschappen samenwerken, ook met Christelijke Gereformeerden en Vrijgemaakten. Gemeenten kunnen met alle andere kerkelijke gemeenschappen oecumenische diensten houden. In deze diensten kan iedereen voorgaan die in de eigen kerk daartoe bevoegd is. Leden van andere kerken kunnen in de gemeente als gastlid worden ingeschreven²³. Verder mag iedereen worden ingeschreven die blijk geeft van verbondenheid met de gemeente. Kinderen van leden van andere kerken kunnen worden gedoopt. De doop die in een andere kerk bediend is kan worden erkend. Leden van andere kerken kunnen worden toegelaten tot de tafel van de Heer. Op het terrein van het jeugdwerk zal er bij voorkeur samenwerking zijn met andere kerken. Gemeenten doen mee in organisaties waarin plaatselijke kerkelijke gemeenschappen samenwerken²⁴. Gemeenten nemen deel aan de plaatselijke raad van kerken²⁵. Inderdaad: de kerk zoekt en bevordert in al haar geledingen (dus ook de gemeente!) de eenheid, de gemeenschap en de samenwerking met andere kerken van Jezus Christus.²⁶ Dit alles is vaak zo vanzelfsprekend geworden dat het niet meer als oecumenische ruimte en stimulans wordt herkend. De erkenning van de doop die in andere kerken bediend is kan opgevat worden als oecumenische ruimte. Het is echter ook een oecumenisch minimum: onder dit minimum is geen sprake meer van oecumene en kerk.

De bedoeling van de kerkorde is om kerkordelijk ruimte te geven. De nadruk valt daarbij vaak op de meerdere vergaderingen die hierin een sturende en stimulerende rol dienen te spelen. Zo wordt de rol van de generale synode uitvoerig omschreven. Zij roept gemeenten op, geeft voorlichting aan gemeenten, vertaalt oecumenisch gewonnen inzichten naar gemeenten toe en helpt gemeenten bij het samenwerken met gemeenten over de grens²⁷. Het zou daarbij kunnen lijken alsof de rol van kerkenraden en gemeenten beperkt is tot de uitwerking en invulling van de door de synode gestelde oecumenische kaders. De oecumenische verantwoordelijkheid van de synode wordt in één oogopslag zichtbaar. De oecumenische verantwoordelijkheid van de gemeente en de haar geboden ruimte moet bijeen gelezen worden. Hierdoor kan optisch bedrog ontstaan: er is plaatselijk veel meer mogelijk en wenselijk dan op het eerste gezicht lijkt. De synode heeft besloten tot evaluatie van de kerkorde. Het generaal college voor de kerkorde zou wat we hier signaleren bij de evaluatie kunnen betrekken. Het kan voor gemeenten remmend werken als hun oecumenische roeping niet in één oogopslag in de kerkorde zichtbaar wordt.

De rol van de gemeente in 'Leren leven van de verwondering'

Dit visiedocument is richtinggevend voor het werk van de kerk en haar dienstenorganisatie. De synode heeft hierin gekozen voor een twaalfal uitgangspunten van beleid. Op het punt van oecumene zijn de punten 11 en 12 relevant:

²⁰ Binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland moest afstand genomen worden van leeruitspraken en tuchtmaatregelen die in 1926 en in 1944 tot scheuringen hebben geleid.

²¹ Een dergelijke maatregel is genomen door de Christian Reformed Church in Noord-Amerika tegen de GKN. Deze maatregel is door de laatste synode van de CRC-NA niet ingetrokken en geldt nu ook voor de Protestantse Kerk.

²² Gezang 478 van het Liedboek van de Kerken brengt dat indrukwekkend onder woorden.

²³ Het gaat daarbij om kerken waarvan de synode heeft bepaald dat dit van toepassing is of kerken die in de generale regeling voor het gastlidmaatschap (art. 1-2) genoemd zijn.

²⁴ Deze gegevens over de ruimte die de kerkorde biedt ontlent we aan een door mevr. mr. T.M. Willemze op 6 november geschreven notitie betreffende de (kerkordelijke) mogelijkheden inzake samenwerking met andere kerkelijke gemeenschappen ter plaatse.

²⁵ Ordinantie 8-5-2. Het wordt soms over het hoofd gezien dat het hier om een kerkelijk voorschrift gaat in plaats van om een (vrome) wens.

²⁶ Ordinantie 14-2-2.

²⁷ Daarbij moet bedacht worden dat de op de gemeente gerichte oecumenische verantwoordelijkheden van de synode genoemd worden vóór haar verantwoordelijkheden op landelijk terrein.

OECUMENE VAN A - Z

(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

- Als verenigde kerk zoeken wij nauwere samenwerking met andere kerken en met verwante organisaties. Ook krijgen de zogenaamde modulaire uitvoeringsorganisaties alle ruimte om, in samenwerking met of op eigen kracht, voor de gehele kerk beschikbaar te zijn. Ons doel zal daarbij vooral de missionaire presentie zijn. Oecumene moet doelgericht zijn. Gemeenschappelijke studie en samenwerking met andere kerken en geloofsgemeenschappen zijn hierbij de middelen. Vooral de banden met migrantenkerken zullen worden aangehaald en de samenwerking met hen zal worden verdiept en verbreed. Missionaire presentie wordt de focus voor onze relatie met buitenlandse partners. Het wederzijds van elkaar leren zal het centrale aandachtspunt in deze contacten zijn.
- Wij willen duidelijk maken dat de kerk een belangrijke bijdrage kan leveren aan de samenleving. Wij zullen nationaal en internationaal met visie en inzet deelnemen aan het gesprek over de vragen van (samen)leven, duurzaamheid, vrede en gerechtigheid, waarbij wij ook de ethische vragen over leven en dood niet uit de weg gaan.

Ook hier zou gezichtsbedrog kunnen ontstaan. De gemeente komt in vele punten van de visienota ter sprake. In de punten 11 en 12 wordt de gemeente niet meer afzonderlijk genoemd. De bedoeling is echter dat alle voorafgaande onderdelen nu in oecumenisch perspectief worden gezien.

6 'Vernieuwing en het betrekken van leden van de kerk bij de oecumene'

Ginds en hier

Grijpskerk, Hattem, Idskenhuizen: hier zullen mensen niet elke dag bezig zijn met Porto Alegre of Boedapest. Waarschijnlijk is er wél iets aan de gang rond de Accra-verklaring over geloof en economie van de World Alliance of Reformed Churches uit 2004. Dergelijke processen kosten tijd. In het op elkaar betrokken houden van al deze plaatsnamen ligt de grote uitdaging voor de komende tijd.

Oecumenische organisaties en hun assemblees dienen een belangrijk doel. Het visioen en de opdracht tot eenheid moeten levend blijven en ergens zichtbaar worden. Er moet een forum zijn voor ontmoeting, viering en bevraging. Er zijn platforms nodig om zaken te regelen en om organisaties en overheden op hun verantwoordelijkheden aan te spreken. Er moet in samenspraak met andere kerken voor mensen, machten en overheden getuigd worden van Gods beloften en geboden. Samen met anderen, die wij niet elke dag tegenkomen, mag de vernieuwing van het leven in culturen, maatschappijen en staten gevierd worden. Als er geen gezamenlijke internationale kringgebeden, Bijbelstudies en liederen bestonden, moesten ze meteen worden uitgevonden.

Gedelegeerden die een assemblee hebben bijgewoond vertellen van hun ervaringen. Hoe breng je dat nu thuis over? Volgen na het warme bad van de assemblee de koude douche van de kritische vragen in Joure en de slecht bezochte spreekbeurt in Kampen? Hierover kunnen ook synodeleden meepraten. Synodes zijn de moeite waard! Maar waarom is er in de kerk en in de publiciteit zo weinig respons?

In de beginperiode van oecumenisch enthousiasme lag dit eenvoudiger. Er waren plaatselijke gesprekskringen rond de assemblees van de Wereldraad. Nu zijn er nogal wat oecumenische spelers en bewegers weggevallen. Mondialisering maakt de wereld groter en daarom maakt individualisering de wereld weer kleiner. Blijft oecumenisch alleen de landelijke kerk over, met hier en daar een geïnteresseerd individu op internet?

Het ontvangstprobleem

Er wordt wel gezegd dat het grote probleem van oecumene de receptie (ontvangst) is. Hoe komen de besluiten van de organisaties en assemblees in de lidkerken aan, en hoe komen ze verder naar Leusden of Medemblik? Er staan meters boeken op de planken: routebeschrijvingen van heg en steg in Oecumeneland, verslagen over de dialogen tussen verschillende tradities, gedegen verhandelingen over oecumenische theologische onderwerpen. Er dreigt een stuwmeer te ontstaan.

Een ontvangstprobleem en een stuwmeer: dat kan natuurlijk de bedoeling niet zijn. In oecumenisch Genève wordt geklaagd dat de respons uit de lidkerken zo gering is²⁸. Het gevaar dreigt dat vervolgens het volume aan verklaringen, rapporten en e-mails wordt opgevoerd. Is dit het grote probleem in de institutionele oecumene? Of heeft dit te maken met een algemeen cultureel verschijnsel waarin de grote instituties als 'Europa', de overheid, de synode en 'Utrecht' ervaren worden als afstandelijk en bureaucratisch?

Hoe dan ook: wij kunnen oecumenisch niet zonder ontvangst. Kerkinactie kan niet werken zonder signalen van partners. En zonder de uit de institutionele oecumene afkomstige wederzijdse dooperkenning komen we in een sektarische eilandencultuur terecht. Allerlei discussies die wij in Nederland voeren, bijvoorbeeld over 'reconfiguration' van de oecumenische beweging, zijn ergens anders begonnen. Het kan ons verrassen en bemoedigen wanneer we ineens het visiestuk 'Kirche der Freiheit' van de Evangelische Kirche in Deutschland (EKD) ontdekken. Ook daar is sprake van een nieuwe missionaire inzet en groeien tegen de trend in.

Bij het spreken over een ontvangstprobleem zijn enige nuchterheid en zelfkennis nodig. Wat in Nederland over oecumenisch Genève gemopperd wordt is van Oosterhout tot Peize terug te horen als het over Utrecht, de synode en haar dienstenorganisatie gaat. Hoe institutioneel staat de kerk er in de ogen van de gemeenten op, en is deze beeldvorming terecht?

²⁸ In Genève houden de World Council of Churches, de Conference of European Churches, de Lutheran World Federation en de World Alliance of Reformed Churches kantoor in één gebouw.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

In onze samenleving is geloven sterk individualistisch geworden. Elk instituut dat voor het individuele kerklid of de afzonderlijke gemeente wil spreken is bij voorbaat verdacht. Die afweershouding geldt ten aanzien van vele organisaties, partijen en verenigingen. Dat wil niet zeggen dat we deze organisaties gaan opheffen opdat de Geest ons vrijelijk verder kan leiden. Hebben wij plaatselijk al zoveel in huis dat wij niet meer hoeven te ontvangen? We hebben te maken met een sterke congregationalistische tendens om niet verder te kijken dan de grenzen van de eigen plaatselijke gemeente. Daartegenover houden we vol dat de wereld groter is dan Quatrebras of Rijswijk.

Is het ontvangstprobleem het grote probleem? Vaak is de rolverdeling stilzwijgend vastgelegd: de organisaties en assemblees zenden en de lidkerken worden verondersteld op ontvangst geschakeld te staan. Inmiddels is echter de wereld veranderd. Niet alleen meer de 'zendingssecretarissen' en de oecumenische afgevaardigden reizen over de grens. Er zijn honderden gemeentecontacten ontstaan (en gebleven) in Oost-Europa. Het programma 'Interactief' van Kerkinactie probeert rechtstreekse banden te leggen tussen gemeenten hier en kerken en organisaties en hun projecten ginds. Jongeren durven over hun grens en lopen stage in het buitenland. Door de multiculturele samenleving is ook het verre buitenland binnenland geworden.

Usquert en Uppsala, Vancouver en Veendendaal liggen dichterbij elkaar dan ooit. De oecumenische informatie ligt op internet slechts een muisklik van het beeldscherm thuis verwijderd. Op deze wijze kunnen we in het huidige oecumeneland veel meer werken met tweerichtingsverkeer. De gewenste vernieuwing van de oecumene kan bevorderd worden door de rol van de gemeente beter uit de verf te laten komen.

Naar de gemeente

Het klimaat waarin mensen leven en denken is in onze dagen anti-institutioneel. Institutionele formuleringen hebben een vervreemdend effect. Een vooral institutioneel beschreven oecumene moet haast wel in het defensief terecht komen. Zij moet haar bestaansrecht en belang bewijzen; zij wordt gezien als 'vergrijsd' en 'financieel kostbaar'. Het lijkt dat daarmee de oecumene in crisis zou zijn.

Wat is echter de werkelijkheid waarmee we in Winterswijk, IJlst en Zevenhuizen te maken hebben? Daar is 'oecumene' soms zo vanzelfsprekend geworden dat zij niet meer afzonderlijk wordt benoemd. Een project voor Kerkinactie, meedoen met de actie Kerkbalans, bidden uit het Dienstboek, het zingen van liederen uit Iona of Taizé – dat is toch geen oecumene? Daarmee lijkt de oecumene aan haar eigen succes te bezwijken. Wat vanzelfsprekend is, wordt vroeg of later 'vanzelfzwijgend'.

Wat volgens oecumenische specialisten wél oecumene is: dialogen over verschillen in opvattingen over kerk en ambt, behoort voor veel kerkmensen bij verleden tijd. Helemaal billijk is dat niet. Moeten we dan de droom van een gemeenschappelijke ambtserkenning opgeven en er niet meer op hopen dat hierin voor ons iets te ontvangen en toe te eigenen valt?

Het klimaat is anti-institutioneel. Daaraan toegeven gaat uiteindelijk ook ten koste van de gemeenten en is een doodlopende weg. Het aanheffen van klaagzangen over het klimaat verbetert het klimaat niet en verzwakt de missionaire aantrekkingskracht van de boodschap. Het zou voor de kerk beter zijn een andere strategie te kiezen en in te zetten op:

- het positief-kritisch in stand houden van een oecumenische infrastructuur
- het erkennen van plaatselijke oecumenische verworvenheden en mogelijkheden
- daarover gericht met elkaar te communiceren

Op deze manier kunnen we elkaar stimuleren, corrigeren en nieuwe wegen wijzen. Een gemeente kan in de classicale vergadering vertellen over de manier waarop de plaatselijke interkerkelijke samenwerking vorm heeft gekregen. Daarmee deelt zij nieuwe inzichten en opent nieuwe vergezichten.

Niets belet een gemeente van de Protestantse Kerk toenadering te zoeken tot de plaatselijke Vrijgemaakten, Nederlandse of Christelijke Gereformeerden. Je kunt misschien niet zonder meer Avondmaal vieren (dat moet je immers beide willen en kunnen), maar wel een Paasjubel of Kerstzangdienst opzetten. Het kan ook gebeuren in samenwerking met de Rooms-katholieke parochie of de migrantengemeente ter plaatse. Vieren in een verzorgingstehuis en werken met vormen van categoriaal pastoraat kan vaak alleen in oecumenisch verband. Plaatselijke overheden waarderen de gezamenlijke inzet van gemeenten en raden van kerken voor de sociale samenhang of voor de vorming van een interreligieus platform. De mogelijkheden zijn nog lang niet uitgebuit. Er is plaatselijk nog een wereld te winnen.

Kerk en gemeenten blijven bij dit alles onlosmakelijk met elkaar verbonden. De kerk bestaat immers in en uit de gemeenten. Dat wil zeggen: de gemeenten verplichten zich ten opzichte van de kerk, en de kerk heeft de gemeenten nodig. De kerk geeft ruimte en grenzen aan voor de plaatselijke vormen van gemeente zijn. Het oecumenisch proces krijgt plaatselijk op een eigen manier gestalte, in de concrete interkerkelijke ontmoeting, in de gezamenlijke viering en in de oecumenische samenwerking op maatschappelijk gebied. Wat daar concreet mogelijk is, wordt daarom niet op voorhand volledig bepaald door de kerk als geheel. Het werkt op zijn minst ook omgekeerd: wat plaatselijk – soms verrassend – mogelijk blijkt, dient als een oecumenische impuls door te kunnen werken naar het landelijk niveau.

'De missionaire relevantie van oecumene'

Oecumene heeft te maken met de tweezijdige verhouding tussen evangelie en wereld. Oecumene die aan het gesprek tussen evangelie en wereld voorbijgaat, wordt een doel in zichzelf en uiteindelijk doelloos. Daarom heeft oecumene van meet af aan een missionair en diaconaal aspect. De wereldzendingconferentie van Edinburgh in 1910 wordt vaak gezien als de oorsprong van de moderne oecumene. Centraal stonden daar de vragen van Faith and Order (geloof en kerkorde). Het diaconale aspect werd zichtbaar in de tweede beweging die aan de wortel van de Wereldraad ligt, die voor Life and Work (leven en werk). Beide bewegingen vormden samen met andere bewegingen in 1948 de Wereldraad van Kerken. In 1961 werd de Internationale Zendingraad in de Wereldraad geïntegreerd. Oecumene, missionair en diaconaal werk zijn wel van elkaar te onderscheiden maar nooit van elkaar te scheiden. Binnen de beweging van de Geest zoeken we samen met alle partners naar vormen van dialoog, dienst en getuigenis waarin de relevantie van het Evangelie herkenbaar wordt. Zo is missionair werk geen 'geestelijke export' en diaconaal werk geen 'kerkelijke ontwikkelingshulp'. De gevers zijn ontvangers, en de ontvangers zijn gevers.

Het opkomen van migrantenkerken in Nederland verandert de rolverdelingen. Een predikant van de Protestantse Kerk kan een migrantengemeente dienen. Een vertegenwoordiger van de migrantenkerken maakt deel uit van de oecumenische delegaties van onze kerk. Wij zijn niet compleet zonder onze(!) migrantenkerken. Waarom geven wij projectmatig aan Ghanezen in Ghana en ontvangen wij te weinig van Ghanese kerken in Nederland? Juist deze kerken zijn missionair en diaconaal zeer actief en geven het heil van God op een nieuwe en ongedachte manier gestalte.

De Protestantse Kerk pleit voor een missionaire opleving. Dat kan alleen oecumenisch. Daarbij zijn de tot ons gezonden migrantenkerken van essentieel belang. Dit zal wederzijds nog veel geduld en energie vragen. Wat moet bijvoorbeeld een postmodern doorbloede plaatselijke predikant die alleen bij wijze van spreken over God zegt te kunnen spreken met een collega die spreekt over ongelof en bekering, dagelijks wonderen beleeft en klaagt over de mist van metaforen die zijn gesprekspartner opwerpt? Het risico van kortsluiting is groot.

Een oecumenische instelling wil in dit verband zeggen dat we de migrantenkerken niet als een uitheemse exotische soort zien, die zich uiteraard na verloop van tijd aan onze(?) postmoderne context zal aanpassen. Als wij van mening zijn dat hun missionair–diaconale benadering niet past binnen de Nederlandse context zullen we zélf een aansprekende en doeltreffende visie op tafel dienen te leggen. We zijn verantwoording schuldig aan elkaar.

Datzelfde geldt ook voor de samenwerking met pentecostalen en evangelicalen, ook als dat betekent dat geheide protestanten een andere taal moeten leren spreken of andere dingen moeten leren zeggen. Dat hebben we in de oecumene al zo vaak moeten doen. Het gaat om een oude uitdaging in een nieuwe gestalte.

Landelijk kunnen impulsen worden gegeven voor missionair werk en betere en andere oecumenische relaties. Het echte werk zal plaatselijk moeten gebeuren in ontmoeting, uitwisseling en samenwerking.²⁹ Op deze manier kan oecumene haar oorspronkelijke missionaire invalshoek versterkt terugkrijgen en een bijdrage leveren aan de bewoonbare wereld.

²⁹ Zie artikel X-5 van de kerkorde: De gemeente maakt met het oog op de vervulling van haar roeping in een relatie van wederkerigheid gebruik van inzichten en ervaringen die haar worden aangereikt door gemeenten waarvan de leden uit andere culturen afkomstig zijn.

Drie dimensies

Gewoonlijk worden er drie dimensies voor de oecumene geformuleerd:

- de kerkelijke dimensie (beleidsvorming)
- de theologische dimensie (Traditie en tradities)
- de spirituele dimensie (gemeenschappelijke vieringen)

De dimensies kunnen niet los van elkaar gezien worden. Zonder kerkelijke dimensie wordt gezamenlijk vieren kortademig. Zonder kerkelijke en spirituele dimensie onttaardt de oecumenische theologie in een dialoog van hobbyisten.

De drie dimensies en hun onderlinge samenhang gelden ook op plaatselijk vlak. Van predikanten met hun theologische expertise mag verwacht worden dat zij in de plaatselijke oecumenische situatie een bijdrage leveren. Van kerkenraden mag verwacht worden dat zij oecumenisch beleid maken.³⁰ Wanneer dit niet uit de verf komt heeft de gemeente alleen nog maar met de spirituele dimensie te maken: de gezamenlijke viering. Helaas staan nu juist de oecumenische vieringen vanwege kerkelijke of theologische argumenten onder druk. Een op deze manier te beperkt opgevatte plaatselijke oecumene komt weer in de defensieve gevarezone terecht.

Wanneer we denken aan de gemeente als medesubject van de oecumene krijgt oecumene er als vanzelf een aantal aspecten of werkvelden bij:

- missionair, omdat je als plaatselijke gemeenten een nieuwe inzet in de nieuwbouw of in de Vinexwijk niet los van elkaar kunt plegen
- diaconaal, in het gezamenlijk opzetten van een voedselbank of de lobby bij de plaatselijke overheid voor de opvang van asielzoekers zonder onderdak, in het zoeken van samenwerking met andere partners
- educatief, door gezamenlijk opgezet godsdienstonderwijs op de openbare school of door gezamenlijke catechese (waarbij protestantse kinderen op bezoek komen als hun rooms-katholieke leeftijdgenoten het vormsel ontvangen, en de rooms-katholieke kinderen het protestantse afscheid van de kindernevendienst meemaken).

Op deze manier zit er meer muziek in de oecumene en zal er meer te vieren zijn: de spirituele dimensie krijgt meer voeding. Gemeenten die door dit alles opnieuw geïnspireerd raken, hebben een oproepende en helpende taak in de richting van de kerk en haar verantwoordelijkheid voor het geheel.

Uiteraard loopt bij dit alles de gewone oecumenische agenda door. Maar klachten over de lange duur van dialogen, de moeizaam bereikte resultaten en het gebrek aan openheid klinken anders als er plaatselijk nog zoveel te zoeken, te vieren en te bereiken valt.

In de kerkorde staat dat de generale synode nauwere betrekkingen kan aangaan en onderhouden met kerken waarmee onze kerk door bijzondere banden van belijdenis en geschiedenis is verbonden.³¹ De kerkenraad kan een nauwe samenwerking aangaan met een tot deze kerken behorende gemeente.³² Het aangaan van nauwere betrekkingen door de synode zou beperkend kunnen worden opgevat. Natuurlijk zijn er confessionele verbindingen en is er historisch het een en ander tussen kerken gegroeid (dat laatste niet alleen in positieve zin). Het is echter minder gewenst de oecumenische agenda van te voren historisch of confessioneel in te perken. In dat geval kan toch weer versmalling en institutionalisering van de oecumene optreden.

³⁰ Van de dienstenorganisatie mag adequate ondersteuning op dit gebied verwacht worden.

³¹ Ordinantie 14-4-1.

³² Ordinantie 14-4-5.

7 Oecumene vanuit een verenigde kerk

In de kerkorde gaat het om de drieslag van *eenheid, gemeenschap en samenwerking*. Gemeenschap zoeken we in de vorm van nauwere betrekkingen met andere kerken vanwege bijzondere banden van belijdenis of geschiedenis. Samenwerking zoeken we door mee te doen in het uitgebreide oecumenische netwerk van organisaties. Daarmee is de oecumenische agenda al behoorlijk gevuld.

Het derde kernwoord van de kerkorde kan echter op deze manier onderbelicht raken: 'eenheid'. Een verenigde kerk kan zich die onderbelichting niet veroorloven. Zij kan niet tevreden zijn met concepten als vreedzame co-existentie, verzoende verscheidenheid, conciliariteit of samen-leven in federatief verband. Zij zoekt altijd weer naar de weg die verder oecumenisch omhoog voert. Zij nodigt andere kerken uit om deze weg niet alleen in samenwerking en gemeenschap maar ook in eenheid met haar mee te gaan. Met minder kan het niet toe! De kerk is oecumenisch actief. Zij doet niet aan oecumene, maar 'leeft' de oecumene als wezenskenmerk van het kerk zijn.

Hoe vertalen we die grote woorden naar de gemeente als geleding van de kerk? Als zij alleen maar een rol speelt bij de beschrijving maar niet bij de opzet en organisatie van de oecumene, onttrekt het werk zich aan haar kritische begeleiding en vraagstelling: wat voegt dit alles toe aan ons leven en werk? Wat is het belang van dit hele netwerk voor ons?

De gemeente heeft minder en tegelijkertijd méér speelruimte dan de kerk. De gemeente kan zich niet (organisatorisch en juridisch) verenigen met gemeenten van een ander kerkgenootschap los van het geheel van de kerk. Het geheel van de kerk moet de lange weg door de ordinanties, de overgangsbepalingen en de consideraties gaan. De gemeente heeft méér speelruimte. Zij kan missionair, diaconaal, educatief en liturgisch de eenheid, gemeenschap en samenwerking zoveel mogelijk zoeken binnen haar eigen context zonder al teveel institutionele zorgen. Hier is nog een wereld aan bestaande mogelijkheden te gebruiken.

Eenheid, gemeenschap en samenwerking corresponderen in de kerkorde op *vereniging* van kerken, *bijzondere betrekkingen* met andere kerken en *samenwerken* in oecumenische organisaties. Wie 'corresponderen op' vervangt door 'zijn identiek aan' zou wel eens te strak kunnen binden. In dat geval wordt eenheid versmald tot vereniging, gemeenschap tot officiële relaties, en samenwerking tot officiële organisaties. Daarmee is niet gezegd dat de synode geen randvoorwaarden hoeft te stellen of dat de klassicale vergaderingen niet mee hoeven te kijken!

De kerkorde kent de mogelijkheid van associatie met andere kerken of met gemeenten van andere kerken.³³ Het gaat hier om een tussenstap tussen gemeenschap en eenheid, tussen nauwere betrekkingen en vereniging. Deze tussenstap vereist *genoegzame overeenstemming* in geloof en kerkorde. Genoegzaam is niet: volledige overeenstemming.³⁴

Deze mogelijkheid van associatie is tot nu toe alleen gebruikt voor de Protestantse Kerk en de Evangelisch-altreformierte Kirche in Niedersachsen, die altijd al tot het kerkverband van de Gereformeerde Kerken in Nederland behoorde.

Wanneer op landelijk niveau een associatieovereenkomst gesloten is kan een gemeente met een gemeente van de andere kerk een nauwere samenwerking aangaan op verschillende terreinen van het kerkelijk leven. Uiteraard zijn daarbij beraad in de gemeente en goedkeuring van de klassicale vergadering nodig.

Opvallend is dat alleen de kerk een verdergaande geloofs- en kerkgemeenschap in de vorm van een associatie aan kan gaan, met andere kerken of gemeenten van andere kerken. De omgekeerde mogelijkheid dat een gemeente van de Protestantse Kerk een soortgelijke stap zou zetten ten aanzien van een andere gemeente die niet tot de Protestantse Kerk behoort, staat niet open zonder voorafgaand beleidsbepalend kader van de synode.

Het gaat hier om spannende vragen. Met welke andere kerk zou de Protestantse Kerk een associatieovereenkomst kunnen sluiten, eventueel gevolgd door plaatselijke overeenkomsten? Het zou strikt oecumenisch gezien voor de hand kunnen liggen hier in de eerste plaats de Remonstrantse Broederschap te noemen. Zij behoort met de Protestantse Kerk tot de ondertekenaars van de Leuener Konkordie. De 'Gemeinschaft der Evangelischen Kirchen in Europa (Leuener Kirchengemeinschaft)' verstaat zichzelf zo, dat er gemeenschap in Woord en Sacrament is. Het is aan de lidkerken zelf om te beslissen of en hoe zij

³³ Ordinantie 14-5.

³⁴ Bij vereniging van kerken is sprake van eenheid of verwantschap in geloof en kerkorde, Ordinantie 14-6-1.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

hier invulling aan geven. Op landelijk vlak worden er door het moderamen gesprekken met de Remonstrantse Broederschap gehouden. Daarover zal het moderamen rapporteren. Ook zijn er gesprekken met de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland.

Het kan bij dit alles niet ontkend worden dat de Protestantse Kerk in Nederland ook haar eigen belangen heeft. Het is volstrekt legitiem om te streven naar voldoende interne samenhang binnen de kerk, en naar draagvlak voor landelijk beleid. Soms moet de kerk daarom oecumenisch 'inleveren'. Er kunnen goede redenen zijn om te vrezen dat bijvoorbeeld de formele aanvaarding van een belijdenisgeschrift uit een andere context de interne kerkelijke verhoudingen te zeer op scherp zal stellen. Hetzelfde geldt voor een financiële bijdrage aan een politiek omstreden programma van een oecumenische organisatie.³⁵ In deze situaties kunnen interne eenheid en externe eenheid met elkaar in een concurrentieverhouding komen te staan. Waar dat het geval is, kan dat het beste ook maar duidelijk gezegd worden.

"Genoegzame overeenstemming in geloof en kerkorde". Zouden gemeenten die ook kunnen ervaren met gemeenten van de Nederlands Gereformeerde Kerken? Van 'eenheid in kerkorde' zal hier nooit helemaal sprake kunnen zijn. Presbyteriaal-synodaal rijmt niet op congregationalistisch, al hebben beide stelsels protestantse wortels. Maar van eenheid en nauwe verwantschap in geloof is zeker sprake. Daarom kan er een hartelijke herkenning op plaatselijk vlak zijn, waar de kerk als geheel alleen maar met vreugde kennis van zal nemen. De synode zelf heeft in haar Raad van Advies voor het Gereformeerd Belijden ook leden van meer orthodoxe gereformeerde kerken ter rechterzijde opgenomen. Door de participatie van personen uit de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en de Nederlands Gereformeerde Kerken is zowel een teken als een program aangegeven. Plaatselijke initiatieven in de richting van deze en andere reformatorische kerken passen geheel in dit beeld en worden aanbevolen. Elk initiatief om de gemeenschap met reformatorische kerken meer vorm te geven begroeten we met vreugde. Enige jaren geleden werd op initiatief van de Gereformeerde Bond een verklaring ondertekend tussen hervormde gemeenten en christelijke gereformeerde kerken om o.a. tot kanselruil te komen. Deze particuliere initiatieven zijn een mooi voorbeeld hoe de oecumene zich verder kan ontwikkelen en nieuwere wegen gaat. Het is te hopen dat de koudwatervrees van zowel de kant van onze kerk als die van de reformatorische kerken in de komende tijd zal verdwijnen. Op basis van wat de kerkorde als een soort programma vermeldt, kan deze toenadering intensief gezocht worden.

Op de oecumenische agenda van de kerk zal in ieder geval de vraag moeten staan of zij voldoende stimulans en ondersteuning biedt aan gemeenten die de weg van eenheid, gemeenschap en samenwerking met andere gemeenten ter plaatse willen gaan. Op plaatselijk vlak zouden verder de banden met de migrantenkerken kunnen worden versterkt. Met Molukse en andere migrantenkerken kunnen landelijk associatieovereenkomsten worden gesloten.

De kerk zal zelf ter wille van de geloofwaardigheid van het ondertekenen van de Konkordie en haar oecumenische openheid, het gesprek tot associatie kunnen zoeken met de medeondertekenaars van de Konkordie in Nederland en in aangrenzende landen, en met kerken die in dezelfde belijdende traditie als de Protestantse Kerk staan.

Naast dit alles is het van groot belang dat ook het gesprek en de samenwerking met evangelicalen en Pentecostals verder geïntensiveerd worden. Op wereldniveau (via de Wereldraad en de andere confessionele organisaties en het Global Christian Forum) en op nationaal niveau (via de Raad van Kerken en het Beraad van Kerken) komen er duidelijke openingen en komt het tot steeds verdergaande ontmoetingen. Hieraan is te zien hoezeer de oecumenische stroom zich verbreedt en onverwachte perspectieven biedt. Voor de Protestantse Kerk en de gemeenten liggen hier belangrijke uitdagingen.

³⁵ Indertijd is er veel en heftige discussie geweest rond financiële bijdragen aan onderdelen van het 'Program to Combat Racism' van de Wereldraad.

8 'Een kritische evaluatie van de relaties'

Rond de vereniging van de drie kerken

Veel tijd en energie is gestoken in het omzetten van de gescheiden lidmaatschappen bij de oecumenische organisaties naar het éne lidmaatschap van de Protestantse Kerk. De statuten van de organisaties zijn niet altijd berekend op de vereniging van kerken. Deze komt kennelijk zelden voor. Er is dan ook geen speciale regeling voor de contributies van verenigde kerken met hun noodzakelijke veelheid van lidmaatschappen.

We dienen veel aandacht te besteden aan het nader regelen van alle kerk–kerk relaties. Een overzicht van door synodebesluiten geijkte buitenlandse relaties in het netwerk van lidmaatschappen van oecumenische organisaties is te vinden in Bijlage 3.³⁶ De oecumenische relaties van de afzonderlijke Samen op Weg–kerken zijn volgens afspraak in de Protestantse Kerk meegenomen. Het overzicht van relaties biedt daarom een bonte aanblik. Niet alleen Zwitserland, maar ook de kerk–kerk–relaties lijken te zijn aangestuurd door een vrolijke combinatie van Gods voorzienigheid en menselijke verwarring.³⁷

In het overzicht is Europa rijkelijk vertegenwoordigd. Het zendingsverleden in Indonesië wordt zichtbaar door het grote aantal zusterkerken aldaar. Afrika als continent met het grootste aantal christenen en de sterkste groei is ondervertegenwoordigd. Ook hier zien we dat het moeilijk is om als kerk met een schone lei te beginnen. Dat is ook niet nodig, want waar de Heer ons in het verleden gebracht heeft en wat Hij door ons zendingswerk verricht heeft, is enerzijds reden tot grote dankbaarheid en anderzijds geeft het ons de verantwoordelijkheid om dat wat in het verleden gegroeid is met zorg en vreugde te onderhouden.

Met de meeste kerken uit het overzicht staan ook we via de oecumenische organisaties in contact. Een volledig bijgehouden bilateraal netwerk van minstens zestig buitenlandse relaties binnen het grotere geheel van de grotere oecumenische organisaties leidt tot oecumenische overbelasting. In het licht van de rapporten over Groeien met de riemen die je hebt en de synodebesluiten daarover, dienen wij hierover tot een duidelijke beleidslijn te komen.

Bestaande regelingen

De kerk–kerk–relaties kunnen vorm krijgen in het gastlidmaatschap, het aanvaarden van attestaties, de bevoegdheid tot de bediening van Woord en Sacramenten voor de predikanten en in afvaardiging naar elkanders synoden.³⁸ De uitvoering valt onder de verantwoordelijkheid van de kerkenraden. Een synodebesluit over bijzondere betrekkingen geeft de kaders aan waarbinnen de kerkenraden kunnen handelen.

Haalt de kerkorde hier de teugels niet te strak aan? Kerkenraden moeten zich nu bij hun besluiten hierover houden aan keuzen die ooit in een andere culturele, historische of confessionele context gemaakt zijn. Een gemeente kan een contact hebben met een zustergemeente van een kerk die 'niet op de lijst staat'; de voorganger van ginds mag bij een bezoek hier niet het Woord of de sacramenten bedienen. In het algemeen bevordert een overmaat aan regelgeving de naleving van de regels niet.

De kerkordelijke regel over 'bijzondere banden van belijdenis of geschiedenis' is zelf historisch en contextueel bepaald. De kijk op de belijdenis of de plek in de geschiedenis veranderen mee met de contextualiteit. Ook de visie op oecumene is veranderd: van spiegelbeeld–oecumene (ontmoeting met bijna volledig gelijkgezinden) naar wederzijdse ontmoeting met en verrijking door anderen.

³⁶ Het overzicht is nog niet volledig. Er zijn relaties die voor de kerk door lutherse gemeenten onderhouden worden of door de Gereformeerde Zendingbond. Verder is het niet duidelijk of wij een bijzondere betrekking hebben met de Molukse kerken; met hen houden wij wel met enige regelmaat een gezamenlijke synodevergadering, maar zij komen niet voor in de Generale regeling voor het gastlidmaatschap. Ook zijn er uit de zending voortgekomen kerken, waarbij wél een bijzondere betrekking ervaren wordt terwijl er geen synodebesluit van deze strekking is. De Engelse en Schotse gemeenten in Amsterdam en Rotterdam behoren tot onze kerk. Er is dus een relatie met de Church of Scotland, maar deze heeft kerkordelijk niet de vorm van bijzondere betrekkingen gekregen. En betekent het lidmaatschap van de LWF, die zichzelf als *communio* verstaat, dat wij een bijzondere betrekking hebben met alle lidkerken van de LWF, inclusief de onderlinge uitwisselbaarheid van predikanten? De LWF vat het wél zo op.

³⁷ 'Hominum confusione et Dei providentia Helvetia gubernatur': een oud spreekwoord dat als opschrift op het gebouw van de Bondsdag in Bern fungeert.

³⁸ Ordinantie 14-4-3. Er wordt op het ogenblik geïnventariseerd welke afspraken er met partnerkerken gemaakt zijn over beroepbaarheid van predikanten en gastlidmaatschap.

Een nieuwe inzet nodig

Het samengaan van de kerken in Nederland mocht niet betekenen dat partnerkerken vergeten werden. Nu de Protestantse Kerk er is, moet nader worden beschreven wat haar oecumenische inzet op bilaterale relaties zal zijn. Relaties zijn echter een wederkerig gebeuren. Daarom zal het gezichtspunt van de Protestantse Kerk altijd voorlopig zijn. Bij partnerkerken kunnen legitieme verwachtingen en verlangens leven. Onze wensen over relaties is inzet voor een gesprek met partners. Een verkeerd gehanteerde duidelijkheid kan oecumenisch dodelijk zijn; een gebrek aan duidelijkheid leidt tot teleurstellingen over niet waar gemaakte verwachtingen.

Het valt op dat de bestaande kerk-kerk-relaties minder belangrijk worden voor het oecumenisch besef van gemeenten in Nederland en hun verlangen naar eenheid of missionaire en diaconale samenwerking. Bij een beweeglijke tijd past ook geen numerus fixus van een aantal op een bepaalde manier ingekleurde relaties zonder begin- of einddatum.

Voor ons besef en onze context geldt voor relaties:

- Er moet een doel mee gediend zijn;
- De functionaliteit ervan kan veranderen (een half slapende vriendschappelijke relatie kan door een ramp en/of noodhulp plotseling strategisch erg belangrijk worden!);
- De relatie moet passen binnen de wederzijdse kerkelijke cultuur.

Bilaterale relaties zijn een mogelijkheid om het netwerk van oecumenische organisaties aan te vullen of in te kleuren. Wat voor relaties zou de Protestantse Kerk eigenlijk willen en moeten hebben? Het leven is ingewikkelder dan de leer. Toch moeten we proberen tot een zekere indeling te komen. Om wat voor kerken en relaties zou het kunnen gaan?

1. Kerken waar de Protestantse Kerk associatie- of andere overeenkomsten mee heeft ter ondersteuning en stimulering van plaatselijke oecumenische, missionaire, diaconale, educatieve en liturgische initiatieven op weg naar eenheid. Hier zal meestal sprake zijn van kerken in Nederland, België en Duitsland. We zullen te maken krijgen met kerken ter rechter- en ter linkerzijde en met migrantenkerken. Gezien onze herkomst uit twee tradities komen hiervoor ook de Leuenberg-kerken in aanmerking.
2. Kerken waarmee de Protestantse Kerk samenwerkt in het kader van de oecumenische, missionaire en diaconale roeping van de gemeente. Deze kerken liggen vaak verder weg van Nederland. Deze relaties zijn niet gericht op kerkeenheid. Ook deze relaties vallen voluit onder de kerkelijke zorg en verantwoordelijkheid. De kerk ondersteunt daarmee de directe betrokkenheid van classes en gemeenten in Nederland bij projecten van deze partnerkerken. Op dit gebied wil het programma 'Interactief' van Kerkinactie behulpzaam zijn. Het partnerschap is méér dan het project, en projectmedewerkers treden ginds (ook) op als vertegenwoordigers van de Protestantse Kerk.
3. Kerken waarmee de Protestantse Kerk een bijzondere verbondenheid van belijdenis of geschiedenis heeft. Het gaat hier bijvoorbeeld om kerken die uit het werk van de zending afkomstig zijn, kerken die door emigratie vanuit Nederland ontstaan zijn of kerken waarmee samengewerkt is in de strijd tegen de apartheid. Met deze kerken werken we vooral nauw samen in het netwerk van oecumenische organisaties.

De kerkordelijke mogelijkheden van het beroepen van elkanders predikanten en het bezoeken van elkanders synoden en het deelnemen aan elkanders ambtelijke vergaderingen kunnen voortaan wellicht beter in de eerste plaats op kerken uit de eerste groep gericht zijn. Datzelfde geldt voor de uitnodigingen voor het bezoeken van synodes en de oecumenische inzet van het moderamen door vertegenwoordigingen en bezoeken.

Met kerken in de tweede groep kan voor een bepaalde periode een 'memorandum of understanding' worden afgesproken waarin de relatie met meer dan het projectmatige wordt ingevuld: een delegatie van de betrokken classis en/of gemeenten bezoekt met een afvaardiging van het moderamen de kerk overzee, of regelt en ontvangt het bezoek in Nederland. Ook al worden deze relaties voor het overgrote deel onderhouden door de dienstenorganisatie (Kerkinactie!), het gaat hier om voluit kerkelijke relaties onder kerkelijke eindverantwoordelijkheid. Hier is goed samenspel en wederzijdse informatie van belang.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

Binnen het grotere netwerk van oecumenische organisaties zal blijken voor welke kerken het nodig is een speciale betrokkenheid in de derde groep te handhaven. Uit het onderhouden van deze relaties blijkt dat de kerk niet alleen de vluchtigheid van het netwerk kent maar ook de continuïteit van de trouw. Om deze relaties een nieuwe impuls (de belijdenis en de geschiedenis gaan door!) te geven kunnen we ook nieuw inzetten op relaties met de verenigde kerken als onze naaste oecumenische familie.

Oecumenische organisaties

Het veld van oecumenische organisaties waar onze kerk lid van is zit ingewikkeld in elkaar. Dat komt door de ongelijksoortigheid van de organisaties. Er zijn organisaties die open staan voor alle tradities en al of niet een bepaald gebied bestrijken:

- World Council of Churches (WCC);
- Conference of European Churches (CEC);
- Raad van Kerken in Nederland

Er zijn ook er organisaties die een confessionele kleur hebben. In oecumenische kringen worden ze 'Christian World Communions' genoemd. Ook hier gaat het om oecumene, maar dan meer in de zin van 'familiebijeenkomsten':

- Lutheran World Federation (LWF)³⁹;
- World Alliance of Reformed Churches (WARC);
- Reformed Ecumenical Council (REC).

Daarnaast bestaan er organisaties die een confessionele kleur hebben en in een bepaalde regio werkzaam zijn. In de Kerkengemeenschap van Leuenberg (GEKE, Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa) werken Europese Lutheranen en Calvinisten samen.

Tenslotte zijn er organisaties die op een bepaalde werksoort gericht zijn:

- Council for World Mission (CWM).

De opsomming is niet volledig en beperkt gehouden tot die organisaties die op dit moment voor de synode relevant zijn.

Een ideale situatie

In een ideale situatie hebben we een – ook voor gemeenten en kerkleden – overzichtelijk geheel van organisaties. In een aantal lagen wordt zichtbaar wat de oecumenische agenda voor elke laag is.

- Een breed samengestelde Wereldraad van Kerken (WCC), waar alle tradities elkaar ontmoeten en het werk dat oecumenisch in de afzonderlijke werelddelen gedaan wordt afstemming en bespreking vindt;
- Per werelddeel een breed samengestelde Regionale Raad van Kerken (voor Europa: de Conference of European Churches) waarin lidkerken en nationale raden van kerken hun gezamenlijk werk inbrengen (vrede en veiligheid, diaconaal werk, zorg voor vluchtelingen en migranten, jeugdwerk) en bespreken wat vanuit het betreffende werelddeel de agenda van de Wereldraad zou moeten zijn;
- Voor de familieaangelegenheden confessionele families, waar de agendapunten van de Wereldraad of van de CEC waar nodig in familieverband of gezamenlijk besproken worden in deelassemblees die qua tijd en plaats afgestemd zijn op de assemblees van Wereldraad en CEC;
- Nationale Raden van Kerken om de Europese oecumenische agenda voor te bereiden en te bespreken, en om de confessionele punten van de lidkerken met elkaar te delen;
- Plaatselijke Raden van Kerken.

Ook in een ideale situatie kost het verantwoord bijhouden van een dergelijk circuit heel wat tijd en aandacht. Discipline is nodig om wat gezamenlijk gedaan kan worden ook daadwerkelijk gezamenlijk te doen. Aan ambtelijke vergaderingen, gemeenten en kerkleden is dit circuit goed uit te leggen, inclusief begrip voor de kosten ervan.

Het ontvangstprobleem is in een ideale situatie minder groot. Een Nederlandse kerk kan niet met de Rooms-katholieke Kerk wereldwijd tot een gezamenlijke verklaring over de rechtvaardiging komen, waarin duidelijk wordt dat de veroordelingen van toen nu niet op deze manier uitgesproken zouden worden. Goed

³⁹ De relatie van de kerk met de Lutherse Wereldfederatie wordt door de Lutherse Synode onderhouden.

dat er een Lutheran World Federation is die op dit punt het voortouw genomen heeft. Een afzonderlijke kerk kan niet effectief getuigen en gehoord worden als het om economische globalisering gaat. Zoiets moet gezamenlijk gedaan worden. Goed dat de World Alliance of Reformed Churches in Accra de vinger bij de zere plek heeft gelegd. Een afzonderlijke kerk zal niet de gevoeligheid van de oosterse orthodoxie kunnen oppakken en in kerkelijke kringen de methode van 'de helft plus één' vervangen door een consensusmethode bij gevoelige onderwerpen. Goed dat de World Council of Churches dit oppakt en ons eraan herinnert dat eenparigheid bij kerkelijke besluitvorming ook in onze eigen kerkorde wenselijk is.⁴⁰

Dringen in Europa

Deze ideale situatie is nog ver weg. Er is geen overeenstemming over de agenda van de World Council of Churches en de regionale raden zoals de Conference of European Churches. De World Council zou moeiteloos een eigen Europabeleid kunnen voeren zonder afstemming met de Conference of European Churches, die in hetzelfde gebouw zit.

De Christian World Communions hebben de neiging om de confessionele familie exclusief op te vatten en aan de familie een compleet oecumenisch pakket aan te bieden, inclusief zending en werelddiaconaat, die normaal gesproken niet langs confessionele lijnen zouden moeten lopen. Daarmee wordt het werk van de World Council weer verdubbeld.

De confessionele families vinden gezien hun ruime taakopvatting, dat zij er Europese afdelingen op na moeten houden waardoor het werk van de Conference of European Churches verdubbeld wordt. Dat Lutheranen en Calvinisten zich in Europa rond de Leuenberger Konkordie hebben geschaard heeft nog niet geleid tot het gezamenlijk onderbrengen van het confessio-nale Europawerk in de Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa (Leuenberg), die op haar beurt weer als protestantse onderafdeling van de Conference of European Churches zou moeten gaan fungeren.

Elke zichzelf respecterende oecumenische organisatie wil uiteraard haar leden bedienen en aan zich binden met een zo compleet mogelijk en aantrekkelijk programmapakket, bijvoorbeeld op missionair gebied of rond de bestrijding van om geweld. Elke organisatie wil zichzelf presenteren in assemblees. Voorstellen van de lidkerken om assemblees te coördineren of zelfs gezamenlijke assemblees te huisvesten worden soms niet eens geagendeerd: samenwerking kost zelfverloochening.

Vooraf in Europa kent het oecumenische netwerk een grote dichtheid en veel verdubbelingen. Afgezien nog van aspecten als doelmatigheid en betaalbaarheid is het de vraag of deze situatie oecumenisch te rechtvaardigen is naar andere delen van de wereld.

Enige bescheidenheid bij deze kritische kanttekeningen is ook weer gewenst. Kerken die er veertig jaar over hebben gedaan om tot vereniging te komen dienen enig begrip te hebben van de hardheid van structuren en soms ook van de hardheid van mensen. Het komen tot één dienstenorganisatie bleek geen sinecure te zijn, hoe vanzelfsprekend en plezierig het samenwerken sindsdien ook is geworden. De Protestantse Kerk is een feit en we hebben een dienstenorganisatie, maar als het moderamen van de synode op reis gaat langs de classes blijkt uit de gemaakte kritische opmerkingen dat ook bij ons de ideale situatie nog ver weg is. Het is niet gewenst om dan meteen met het badwater ook het kind maar weg te gooien.

Er zijn ook tekenen van hoop. Op de in 2005 in Utrecht gehouden assemblee van de Reformed Ecumenical Council was men nogal voorzichtig ten aanzien van het zoeken van toenadering tot de World Alliance of Reformed Churches. Een jaar later kwamen de dagelijkse besturen van beide organisaties in Grand Rapids tot volledige overeenstemming: zij zullen samen opgaan in een nieuwe World Reformed Communion. Voor de WARC betekent dat een koerswijziging in de richting van een meer belijdend profiel als organisatie; het belijden wordt niet alleen meer aan de lidkerken overgelaten. Voor de REC betekent dit een definitief loslaten van het isolement van een aantal minderheidskerken en nieuwe openheid voor een gesprek over contextualiteit. Vanuit onze kerk is dit initiatief zeer positief begroet.⁴¹

Herschikking ('reconfiguration')

De hoeveelheid mensen en middelen is ook in de oecumenische wereld niet onbeperkt. Zelfs de Duitse 'Kirchensteuer' waarmee een zeer groot deel van de oecumenische activiteiten wordt gefinancierd is niet

⁴⁰ Ordinantie 4-5-1.

⁴¹ In november 2006 maakten de WARC en de LWF bekend dat zij na de afzonderlijke assemblees rond 2010 tot gezamenlijke assemblees zullen overgaan. Hoe dit verder uit zal werken is op het moment van de eindredactie van deze notitie (december 2006) nog niet bekend.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

onuitputtelijk. De World Council of Churches heeft daarom een proces van 'reconfiguration' op gang gebracht, waarbij de oecumenische partners van harte uitgenodigd zijn om mee te doen. Door de assemblee van Porto Alegre in februari 2006 is de noodzaak van dit proces nog eens onderstreept, waarbij de World Council opgeroepen werd om hierin de leidende rol te nemen. De World Council zal met de Christian World Communions overleggen over de overlapping in lidmaatschappen, de coördinatie van programma's en assemblees. De volgende assemblee van de World Council zou ruimte moeten bieden aan deelassemblees en ontmoetingen van andere oecumenische organisaties. Ook met de regionale oecumenische organisaties wordt een dergelijk overleg gevoerd.

Uiteraard doet de Protestantse Kerk van harte mee in dit gesprek. Als verenigde kerk kan zij zich vanuit haar zelfverstaan alleen maar inzetten voor een oecumenische integratie van de Lutheran World Federation, de World Alliance of Reformed Churches en de Reformed Ecumenical Council. Vanuit haar verantwoordelijkheid voor het geheel van de oecumene zal zij zich inzetten voor doelmatigheid, doeltreffendheid en samenwerking van oecumenische organisaties, met name in Europa.

De Protestantse Kerk kan natuurlijk niet op haar eentje een blauwdruk ontwerpen van de gewenste oecumenische configuratie. Daarover is overleg met partners en bondgenoten nodig. Op een aantal punten kan heel gericht worden bijgestuurd:

- Niet participeren in activiteiten of conferenties die duidelijk verdubbelingen zijn van wat elders gedaan wordt en gedaan hoort te worden; vriendelijk en duidelijk uitleggen waarom we niet participeren;
- Geen bijdragen geven aan afzonderlijk programmatisch werk van confessionele oecumenische organisaties zonder dat daar een strikte noodzaak toe bestaat;
- Niet meer aparte bijdragen geven voor het organiseren van assemblees, zoals tot en met 2006 gebruikelijk was; oecumenische organisaties dienen voortaan assemblees uit het eigen budget te financieren;
- Gerichte projectsubsidies geven voor vernieuwing van en samenwerking in oecumenisch werk.

De vraag kan gesteld worden of we niet resoluter knopen zouden moeten doorhakken. Is dit oecumenisch werk voor ons financieel en qua menskracht nog te dragen? We staan voor een dilemma. Dit oecumenisch netwerk is zowel voor ons als voor vele andere kerken ook van groot geestelijk, theologisch en kerkelijk belang. Van de meeste organisaties behoren wij overigens ook tot de oprichters. De vraag kunnen we ook zo verwoorden: hoe kunnen wij enerzijds die bijzondere band en waarde koesteren en anderzijds in staat zijn deze organisaties nieuwe wegen te laten inslaan en aan de wieg staan van een vernieuwde oecumenisch beweging?

De Raad van Kerken in Nederland

Voor de Protestantse Kerk in Nederland is de Raad van Kerken de dichtstbijzijnde plaats om oecumenisch in gesprek te komen met andere kerken en andere tradities: Rooms Katholiek, Oud-Katholiek, Orthodox, Calvinistisch en Evangelisch. Door het rechtstreeks participeren van bisschoppen en vertegenwoordigers van synoden ontstaat een heel direct contact op het vereiste niveau. Het samen met anderen het theologisch en kerkelijk gesprek voeren, het uitvoeren van werk voor vluchtelingen en migranten heeft een toegevoegde waarde. Het opkomen voor hun belangen bij de overheid en het contact met moslims en anderen is bij de Raad in goede handen.

De Raad is qua samenstelling helaas niet compleet, omdat reformatorische kerken ter rechterzijde geen lid zijn. Het is pijnlijk dat de Nederlandse kerken wel gezamenlijk hun belangen kunnen behartigen in het CIO (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) maar het inhoudelijk gesprek in de Raad niet gezamenlijk voeren. Ook in Nederland zou de tegenstelling tussen 'oecumenisch' en 'evangelisch' of 'reformatorisch' langzamerhand achterhaald moeten zijn. Daarom heeft de Raad al twee bijeenkomsten in het kader van een breed beraad van kerken georganiseerd.

Omdat er voor de Raad van Kerken geen alternatief is, zijn er tot nu toe geen kortingen op de bijdragen van de Protestantse Kerk aan de Raad toegepast. Doordat de Rooms-katholieke Kerk haar bijdrage aan de Raad met meer dan de helft vermindert, staat ook de Protestantse Kerk voor de noodzaak haar beleid te herzien. Een Raad van Kerken die voor het overgrote deel door één lidkerk gefinancierd wordt, is

oecumenisch net zo min gewenst als het financieren van het overgrote deel van het internationale oecumenische werk uit de Kirchensteuer.

De Raad heeft op dit moment zijn beleid voor de komende jaren vastgesteld. Er wordt een grotere concentratie toegepast op kernthema's en de staf zal enigszins inkrimpen. Vanuit de Protestantse Kerk is aan dit beleidsplan volop meegedaan. Vorm en samenstelling van de Raad kunnen veranderen. Maar zonder Raad van Kerken, in welke vorm en samenstelling dan ook, wordt de oecumene in Nederland kansloos en loopt het gezamenlijk gesprek over evangelie en wereld schade op. Wij verwachten veel van een verdere verbreding (in de richting van een breder beraad van kerken) en verdieping van het werk van de Raad.

Financiën

De beslissingen over financiën horen bij de begrotingsbehandeling in de synode. Toch is deze notitie niet compleet zonder informatie hierover.

In de begroting 2006 staat voor oecumene een bedrag van € 363.000 genoteerd. Een deel van dit bedrag komt uit de vrijwillige collecte voor oecumene, die in veel kerken gehouden wordt: plm. € 150.000. Door actieve werving met behulp van een folder is de opbrengst vanaf 2003 gestegen. Het grootste deel van de inkomsten voor oecumene is afkomstig uit quotumgeld en daalt dus mee met de dalende lijn van het ledental en van het quotum. Anderzijds dienen we ook te beseffen dat veel werk dat zowel in binnen- en buitenland gedaan wordt, in breed oecumenisch verband gebeurt. Het bovengenoemde bedrag is vooral bedoeld voor de 'infrastructuur' van de oecumene.

Het overgrote deel van de uitgaven voor de oecumenische infrastructuur bestaat uit contributies aan oecumenische organisaties: € 338.000. Voor oecumenische activiteiten (reizen, conferenties) staat een bedrag van € 25.000 genoteerd.

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

De bestemming van contributies in 2006 was als volgt:

Raad van Kerken (2005: € 151.847)	150.000
World Council of Churches (2005: € 71.500)	68.000
World Alliance of Reformed churches (2005: € 35.000)	32.500
Reformed Ecumenical Council	42.000
Lutheran World Federation	5.000
Conference of European Churches (incl. € 2.500 voor commissie Church and Society in Brussel)	37.500
Leuvenberg / GEKE	3.000
Council for World Mission	50.000 ⁴²

Vanaf 2003 is op de contributies aan de REC, de WCC, de WARC en de CEC een korting van 10% toegepast. Het vrijkomende geld is in een fonds opgenomen waaruit bijdragen gegeven zijn aan projecten voor oecumenische vernieuwing. Omdat de bijdragen aan oecumenische organisaties moesten worden verlaagd om de begroting sluitend te krijgen is in 2007 deze fondsvorming niet meer mogelijk.

De onderlinge verhouding van contributiebedragen is ontstaan door optelling van de bijdragen van de afzonderlijke SoW-kerken indertijd. Hieruit kan misschien toch een vuistregel worden afgeleid.

Wanneer we van de stelling uitgaan dat de World Council of Churches de meest brede vorm van oecumene vertoont, mogen de confessionele en regionale oecumenische organisaties elk nooit meer dan de helft van het bedrag van de contributie van de WCC ontvangen. Deze systematiek werd voor het jaar 2006 ongeveer gehaald. De World Alliance of Reformed Churches kwam iets tekort, de Conference of European Churches hield iets over. De bijdrage voor de Reformed Ecumenical Council sprong er naar boven toe uit; dit heeft te maken met de voor de REC dure assemblee in Utrecht in 2005 en zal met ingang van 2007 jaar veranderen. De bijdrage aan de Lutheran World Federation springt er naar beneden toe uit. Het is echter het dubbele van wat de Evangelisch Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden vóór de vereniging betaalde. Over de hoogte van de bijdrage wordt met de LWF nog overleg gevoerd.

Vanaf 2006 worden aan oecumenische organisaties geen aparte bijdragen meer verstrekt voor het organiseren van assemblees.

De oecumenische organisaties vragen veel meer aan bijdragen. Zij hanteren, los van elkaar, een systeem van 'fair share' waarbij de hoogte van het te betalen contributiebedrag gekoppeld wordt aan het bruto nationaal product van het land van de lidkerk. Wij leven in een rijk deel van de wereld en dragen met sterkere schouders ook zwaardere lasten. Het probleem voor een kerk als de onze, die lid wil zijn van een groot aantal oecumenische organisaties, is dat dit systeem erg nadelig uitvalt als elke organisatie het afzonderlijk hanteert. Om die reden gaan we tamelijk vrij om met de door de oecumenische organisaties aanbevolen contributies.

Het financiële plaatje laat duidelijk zien hoezeer ook vanuit onze kerk gezien een oecumenische herschikking noodzakelijk is. Naar verwachting zullen de ontvangsten uit de gemeenten voor (institutioneel) oecumenisch werk niet toenemen.⁴³ Het bedrag dat voor oecumenische activiteiten gereserveerd staat is het minimum; het kan niet de bedoeling zijn dat na één assemblee in februari het budget voor de rest van het jaar zo ongeveer uitgeput is.

Er zijn ontwikkelingen die het financiële plaatje gunstiger maken. Doordat de WARC en de REC samengaan in de Reformed World Communion ontstaat een nieuwe confessionele organisatie met bijdrage van onze kerk van € 74.500. Dit bedrag valt hoger uit dan de contributie aan de World Council, en dat is niet gewenst. Over de hoogte van de contributie aan de World Reformed Communion moet nog overlegd worden. Het lijkt reëel om uiteindelijk en na een ruime overgangperiode de norm van de helft van het contributiebedrag van de World Council voor de Reformed World Communion en in iets mindere mate voor de Conference of European Churches naar boven toe iets op te rekken. Ook zou de bijdrage aan de GEKE moeten worden verhoogd.

De contributie aan de Raad van Kerken zal met ingang van 2007 jaarlijks met € 7.500 worden verlaagd totdat een aanvaardbare verdeling van de bijdragen is bereikt. Dit zal niet parallel lopen met de teruggang

⁴² Dit bedrag komt ruimschoots terug in de vorm van projectsubsidies van de CWM voor missionair werk.

⁴³ Het is zelfs de vraag of het financieel verstandig is om voor de oecumenische infrastructuur via een collecte te werven. Collecteopbrengsten voor meer aansprekende doelen dan het betalen van contributies liggen veel hoger!

OECUMENE VAN A - Z
(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

van de bijdrage van de Rooms Katholieke Kerk, omdat de oecumene in Nederland ons ook iets extra mag kosten.

Bijlage 1: Keuzes zichtbaar maken (2003)

De in dit door de synode aanvaarde beleidsplan gemaakte keuzes worden hieronder weergegeven, met bij elk onderdeel cursief afgedrukt informatie over de uitvoering.

- Voortgaande reflectie op de ecclesiologische vragen met name met het oog op ons kerk zijn in een veranderende samenleving en cultuur mede met het oog op het eigen oecumenisch karakter van de kerk.
Zie hiervoor deze nota.
- Voortgaande reflectie op de vragen betreffende ons kerk zijn in een éénwordend Europa, en op de consequenties daarvan voor het functioneren van kerk en oecumenische organisaties.
Zie hiervoor de door het moderamen vastgestelde reactie van de Protestantse Kerk op het betreffende document van de GEKE (Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa, Leuenberger Kirchengemeinschaft), en de bespreking van dit document tijdens de assemblee in Boedapest in september 2006.
- Het participeren in de oecumenische organen landelijk en internationaal op zodanige wijze dat we daarin inhoudelijk en financieel opzicht verantwoord opereren. Dit wordt planmatig opnieuw bezien mede vanwege de in het verleden ontstane tekorten. Het zal in deze beleidsplanperiode leiden tot een vermindering van de contributies aan de oecumenische koepelorganisaties, waarvan de SoW-kerken lid zijn. Tevens zal ernaar worden gestreefd de steun aan deze organisaties te versterken door de aanwending van inkomsten uit de oecumenecollecte, waarmee programma's van deze organisatie projectmatig ondersteund worden. Langs die weg zal het samenwerken van de oecumenische koepelorganisaties worden gestimuleerd.
Er is een begin gemaakt met de vermindering van de contributies aan de oecumenische organisaties. De contributies aan de Wereldraad, de World Alliance of Reformed Churches, de Reformed Ecumenical Council en de Conference of European Churches zijn vanaf 2003 met 10% verminderd. Uit de vrijgekomen gelden is een fonds voor oecumenische vernieuwing gevormd. Uit dat fonds kunnen samenwerkingsprojecten van oecumenische organisaties ('reconfiguration') worden medegefinancierd. Ook kunnen wij zelf uit dat fonds bepaalde projecten op gang helpen brengen. De oecumenecollecte wordt met een wervingsfolder actief ondersteund. Het is wel duidelijk dat een relatie méér is dan een programma of een project. Wat dat betreft zou de formulering van de opdracht uit 2003 aangepast moeten worden.
- Het ontwikkelen van de samenwerking met de migrantenkerken, waarin wederkerigheid en uitwisseling centraal staan mede met het oog op het leveren van bijdragen in de ontwikkeling van de multiculturele samenleving.
Dit is een doorgaande opdracht; een afgevaardigde van de migrantenkerken is aan de delegatie van de Protestantse kerk naar de wereldzendingconferentie in Athene in 2005 toegevoegd.

- Uitwisseling en samenwerking met evangelische groepen mede in de wisselwerking van de ontmoeting tussen de verschillende stromingen in de Samen op Weg-kerken.
De formulering van de opdracht zou aan de vorming van de Protestantse Kerk moeten worden aangepast; verder gaat het om een doorgaande opdracht.
- In het totaal van buitenlandrelaties zal nauwkeurig worden gedefinieerd welke relaties zijn gebaseerd op officiële (in de kerkorde verankerde) besluiten, welke relaties voor de toekomst strategisch van aard zijn en welke relaties beperkt blijven tot hulpverleningsrelaties.
De formulering van deze opdracht is achterhaald door de tekst van het beleidsplan 2005-2008.

In de twintig doelstellingen voor de Dienstenorganisatie 2003/2004 zijn er twee uit de bovenstaande keuzen gedestilleerd:

- Herziening van onze relatie met oecumenische organisaties: meer uitvoering van specifieke projecten
De relatie is aangepast aan de vorming van de Protestantse Kerk in Nederland; specifieke projecten worden ondersteund, maar een relatie is méér dan een project.
- Extra nadruk leggen op uitwisseling met kerken in (Oost)-Europa
Zie in deze nota over de dichtheid van het Europese netwerk en de nadruk op de mogelijkheden voor plaatselijke gemeenten, alsmede het programma 'Interactief' van Kerkinactie.

Bijlage 2: Oecumene in het beleidsplan 2005 – 2008

Plaatsbepaling

De dienstenorganisatie ondersteunt leven en werk van gemeente en kerk in oecumenisch perspectief. Het moderamen heeft een eigen oecumenische verantwoordelijkheid.

Visie

- Oecumene breed opvatten, als een beweging van de Geest. Niet alleen maar oecumene van de instituten, maar ook 'oecumene van het hart', de 'kleine oecumene', de evangelische beweging dwars door de kerkgrenzen heen;
- Oecumene is principieel tweerichtingsverkeer: van elkaar leren, met de mogelijkheid ergens anders uit te komen dan je eerst dacht;
- Oecumene vanuit een verenigde kerk zet zich in voor oecumenische integratie van Lutherse Wereldfederatie, World Alliance of Reformed Churches en Reformed Ecumenical Council. Duidelijk en doelgericht, open en luisterend;
- Geen nadruk op het formaliseren van relaties, maar op het goed en trouw onderhouden van een dynamisch netwerk.

Concretisering

1. Aandacht in ondersteuning en advisering door PDC's voor oecumenische kansen en mogelijkheden.
2. Meedoen aan de discussie over 'reconfiguration of the ecumenical movement', vanuit een brede opvatting van oecumene en met concentratie op Europa (Europees oecumenisch netwerk kent veel verdubbelingen).
3. Afstemming over landen en regio's tussen moderamen en uitvoerende afdelingen binnen de dienstenorganisatie.
4. Ontwikkelen van een goed gastenbeleid voor de generale synode.
5. Betere informatievoorziening van hier naar ginds: Engelstalige website, elektronische nieuwsbrief.

Organisatie

Rol van de dienstenorganisatie:

- Ondersteuning van plaatselijke initiatieven;
- Project 'directheid' (nieuwe kansen voor internationale oecumene op plaatselijk vlak);
- Makelaar voor oecumenische bezinning, doorgeefluik van informatie;
- Ondersteuning oecumenische bestuursleden en moderamen;
- Afstemming tussen ambtelijk en uitvoerend projectmatig werk.

OECUMENE VAN A - Z

(van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië) - 8 december 2006

Suriname	Evangelisch-Lutherse Kerk in Suriname		LWF						neen
Curaçao	Verenigde Protestantse Gemeente van Curacao								neen
Suriname	Hervormde Kerk van Suriname								neen
Argentinië	Iglesias Reformadas en la Argentina				WARC	GEKE			ja, wordt afgebouwd
Brazilië	Igreja Evangélica Reformada do Brasil				WARC				ja, maar verminderd
	Igreja Evangélica Confissao Luterana do Brasil	WCC	LWF						ja
Colombia	Iglesia Presbiteriana de Colombia								ja
Nicaragua	Convención Bautista de Nicaragua								ja
NOORD AMERIKA									
	Christian Reformed Church			REC	WARC				neen
	Reformed Church in America	WCC			WARC				neen
	Associate Reformed Presbyterian Church in America								neen
EUROPA									
België	Verenigde Protestantse Kerk in België	WCC			WARC	GEKE	CEC		neen
Duitsland	Nordelbische Evangelisch-Lutherische Kirche	WCC	LWF			GEKE			neen
	Reformierter Bund				WARC				neen
	Lippische Landeskirche	WCC	LWF		WARC	GEKE			neen
	Evangelisch-Reformierte Kirche				WARC	GEKE			neen
	Evangelische Kirche der Kirchenprovinz Sachsen	WCC				GEKE			neen
	Evangelische Kirche im Rheinland	WCC				GEKE			samen met RT-Waldenz en
	Evangelische Kirche in Westfalen	WCC				GEKE			neen
	Evangelische Kirche in Kurhessen-Waldeck	WCC				GEKE			neen
	Evangelische Kirche der Union								neen
	Evangelische Kirche in Deutschland	WCC					CEC		neen
Frankrijk	Eglise Réformée de France	WCC			WARC	GEKE	CEC		neen
	Les Eglises Réformées Evangeliques Indépendantes de France								neen
Hongarije	Reformed Church in Hungary	WCC			WARC	GEKE	CEC		ja
Italië	Chiesa Evangelica Valdeze	WCC			WARC	GEKE	CEC		ja
Oostenrijk	Evangelische Kirche in Oesterreich HB	WCC			WARC	GEKE	CEC		neen
Roemenië	Reformed Church in Romania	WCC			WARC	GEKE	CEC		ja
Zwitserland	Schweizerische Evangelische Kirchenbund	WCC			WARC	GEKE	CEC		neen
	Evangelische Reformierte Kirche des Kantons Basel (Landschaft)								neen
Tsjechië	Evangelical Church of the Czech Brethren	WCC			WARC	GEKE	CEC		ja
Groot Brittannië	United Reformed Church	WCC			WARC	GEKE	CEC	CWM	neen
	Presbyterian Church of Wales	WCC			WARC	GEKE	CEC	CWM	neen
Slowakije	Reformed Church of Slovakia	WCC			WARC	GEKE	CEC		ja